

معاونت تبلیغات اسلامی
اداره پاسخگویی به سوالات دینی

درسنامه فقهی اعتکاف

گردآورندگان: حجج اسلام آدینه دوست، انصاری،

خادم الخمسه، صادقی، ضیایی، عربی، قاضی

ارزیابی محتوا: حجج اسلام داورزنی، شریعتی مایوان، ملوندی، نخعی

(آخرین ویرایش: اسفندماه ۱۴۰۰)

حق چاپ و انتشار محفوظ است

فهرست

فهرست	۳
فصل اول تعریف اعتکاف	۹
۱،۱. وقت اعتکاف	۹
۲،۱. اقسام اعتکاف	۹
فصل دوم شروط اعتکاف	۱۱
۱. اسلام، ایمان	۱۱
ارتداد	۱۱
۲. عقل	۱۱
بیهوش شدن معتکف	۱۱
بلوغ در اعتکاف	۱۲
۳. نیت	۱۲
نیت نوع اعتکاف	۱۲
قصد وجه در اعتکاف	۱۲
اشتباه در قصد وجه	۱۲
وقت نیت	۱۳
عدول از نیت	۱۳
قطع اعتکاف	۱۳
نیابت در اعتکاف	۱۳
نیابت از میت در اعتکاف	۱۳
نیابت از زنده در اعتکاف	۱۴
نیابت از اکثر	۱۴
۴. روزه	۱۴
نوع روزه اعتکاف	۱۴
حکم خانم حائض ونفساء	۱۵
شک در حیض یا استحاضه	۱۵
حکم خانم مستحاضه	۱۵
۵. شرط زمانی اعتکاف	۱۷
شروع و پایان روز در اعتکاف	۱۷
اعتکاف تلفیقی	۱۷
۶. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)	۱۸
اعتکاف در سایر مساجد مانند مسجد جامع	۱۸
تعریف مسجد جامع	۱۸
راههای احراز مسجد جامع	۱۹
حکم حاکم در احراز مسجد جامع	۱۹
خبر عادل واحد	۱۹

۲۰.....	تعدد در مسجد جامع.....
۲۰.....	اعتکاف در غیرمسجد (مثل حسینیه و نمازخانه ها).....
۲۰.....	احکام مسجد.....
۲۰.....	وحدت مسجد.....
۲۰.....	حدوث مانع در مسجد.....
۲۱.....	حکم پشت بام و زیرزمین و مانند آن.....
۲۱.....	حکم صحن و حیاط مسجد.....
۲۲.....	نیت مکان خاصی از مسجد برای اعتکاف.....
۲۲.....	مسجدیت قبر مسلم و هانی.....
۲۲.....	شک در مسجدیت.....
۲۲.....	کشف خلاف در مسجد بودن و جامع بودن.....
۲۲.....	مسجد زنان برای اعتکاف.....
۲۲.....	اعتکاف در مسجد بدون هماهنگی مسئول مربوطه.....
۲۲.....	استمرار ماندن در مسجد.....
۲۳.....	خروج از محل اعتکاف :.....
۲۳.....	خارج شدن عمدی و سهوی و جاهل به حکم.....
۲۳.....	خارج شدن به خاطر جهل به موضوع:.....
۲۳.....	خارج شدن به سبب فراموشی.....
۲۳.....	خارج شدن از روی اکراه.....
۲۴.....	خروج از مسجد برای ضرورت و توقف بین راه.....
۲۴.....	صورت‌های جواز خروج از مسجد.....
۲۴.....	۱. ادای شهادت.....
۲۴.....	۲. اداء دین.....
۲۴.....	وکیل گرفتن در ادای دین.....
۲۵.....	۳. تشییع جنازه.....
۲۵.....	۴. عیادت مریض:.....
۲۵.....	۵. نماز جمعه.....
۲۶.....	نماز جماعت:.....
۲۶.....	۶. استقبال و تودیع مؤمن.....
۲۶.....	۷. خروج برای وضو و غسل مستحبی.....
۲۷.....	غسل نیمه رجب.....
۲۷.....	استحباب غسل ام داود.....
۲۷.....	خارج شدن برای وضوی مستحبی.....
۲۷.....	۸. شرکت در درس یا امتحان.....
۲۸.....	۹. شرکت در امتحان.....
۲۹.....	۱۰. وسایل مورد احتیاج.....
۲۹.....	نذر برای خروج از مسجد.....

۲۹.....	خروج برای راهپیمائی.....
۲۹.....	خروج جهت تهیه غذا.....
۲۹.....	خروج بعضی از اعضاء بدن از مسجد.....
۳۰.....	تهیه مکان وضو در داخل مسجد.....
۳۰.....	حکم خروج از اعتکاف در زمان واجب شدن غسل جنابت.....
۳۱.....	بطلان اعتکاف با ماندن جنب در مسجد.....
۳۱.....	حکم خارج نشدن در صورت وجوب خروج (غیر از جنابت).....
۳۲.....	رعایت نزدیکترین راه و زیر سایه رفتن در موارد جواز خروج.....
۳۲.....	حکم رعایت نزدیکترین راه.....
۳۳.....	حکم توقف و مکث.....
۳۳.....	حکم نشستن در زیر سایه.....
۳۳.....	حکم راه رفتن در زیر سایه.....
۳۴.....	حکم نشستن در غیر سایه.....
۳۴.....	تفاوت نداشتن در انواع توقف، نشستن و... در مسجد.....
۳۴.....	خروج طولانی.....
۳۴.....	خروج برای طلاق رجعی در اعتکاف.....
۳۷.....	فصل سوم احکام اعتکاف.....
۳۷.....	۱. نذر و اعتکاف.....
۳۷.....	نذر روزه در سفر.....
۳۷.....	قصد روزه دیگر در نذر اعتکاف معین.....
۳۷.....	نیت روزه نذر با داشتن روزه قضا.....
۳۸.....	نذر روزه در سفر با داشتن روزه قضا.....
۳۸.....	نذر اعتکاف.....
۳۸.....	مسألهای در نذر روزه اعتکاف.....
۳۹.....	مصادف شدن روز سوم اعتکاف با عید.....
۳۹.....	معلق کردن نذر اعتکاف.....
۴۰.....	نذر اعتکاف بدون شب.....
۴۰.....	اعتکاف شب اول در نذر.....
۴۰.....	نذر یک ماهه اعتکاف.....
۴۱.....	متوالی بودن اعتکاف در نذر یک ماهه.....
۴۲.....	اخلال در نذر اعتکاف متوالی.....
۴۳.....	اخلال در نذر اعتکاف غیرمتوالی.....
۴۳.....	نذر اعتکاف پنج روز.....
۴۴.....	ترک نذر معین.....
۴۴.....	۲. اذن شوهر، والدین، و صاحب کار در اعتکاف؛.....
۴۴.....	اجازه صاحب کار.....

۴۵	اجازه پدر و مادر
۴۶	اجازه شوهر
۴۶	برگشت از اجازه اعتکاف
۴۷	۳. غصب در اعتکاف
۴۸	فراموشی در غصب
۴۸	۴. زمان واجب شدن اعتکاف
۴۸	۵. شرط خروج از اعتکاف و شرط منافی
۴۹	شرط عدول در نذر
۵۰	شرط حق عدول و فسخ اعتکاف دیگر
۵۱	تعليق در اعتکاف
۵۳	فصل چهارم: محرمات اعتکاف
۵۳	۱. آمیزش
۵۴	۲. استمناء
۵۴	۳. بوییدن بوی خوش
۵۵	بوئیدن فاقد حس شامه
۵۵	استشمام بوی عطر درمساجد:
۵۶	استفاده از مواد شوینده یا خمیردندان معطر
۵۶	۴. خرید و فروش، تجارات دیگر
۵۷	اضطرار به خرید و فروش
۵۷	حکم خرید و فروش غیرحضورى مانند تلفن همراه
۵۷	وکیل کردن غیر برای خرید
۵۸	باطل نبودن معامله در هنگام اعتکاف
۵۸	اجرای عقود و ایقاعات
۵۸	۵. جدال (ممارات و مجادله کردن)
۵۹	فصل پنجم احکام محرمات اعتکاف
۵۹	عدم لزوم اجتناب از آنچه بر محرم حرام است
۵۹	عدم فرق در محرمات بین روز و شب
۵۹	ارتکاب عمدی محرمات اعتکاف
۵۹	الف: مبطلات روزه:
۵۹	ب: آمیزش:
۶۰	ج: لمس و تقبیل به شهوت:
۶۰	د: استمناء:
۶۰	ه: بوی خوش:
۶۱	و: تجارت و خرید و فروش:
۶۱	ز: جدال:
۶۲	انجام سهوی محرمات
۶۲	الف: جماع:

ب: سایر محرمات غیر از جماع: ۶۲

قضای اعتکاف ۶۲

حکم ترک اعتکاف در روز سوم (در اعتکاف مستحبی) به علت حائض شدن یا مریض شدن ۶۳

عدم فوریت قضای اعتکاف ۶۳

قضای اعتکاف میت ۶۳

کفاره اعتکاف ۶۴

الف: جماع ۶۴

ب: سایر محرمات غیر از جماع ۶۴

کفاره بطلان اعتکاف: ۶۵

تعدد کفاره ۶۵

کتابنامه ۶۷

فصل اول: تعریف اعتکاف

اعتکاف شرعاً آن است که فرد در مسجد به قصد قربت، توقّف کند و احتیاط مستحب آن است که اقامت به قصد انجام اعمال عبادی مانند نماز یا دعا باشد. (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، فاضل، خوئی، وحید، نوری).^۱

اعتکاف، در لغت به معنای توقف در جایی است و در اصطلاح فقهی، عبارت است از ماندن در مسجد به قصد عبادت خداوند، با شرایطی که خواهد آمد البته عبادات مستحبی، فی نفسه بر معتکف واجب نیست. (امام خامنه ای)

اعتکاف عبارت است از: «توقّف و ماندن در مسجد به قصد عبادت»، بنابراین صرف ماندن در مسجد بدون قصد عبادت درحالی که غرق در مسائل دنیوی است و اهمیتی به چیز دیگری نمی‌دهد، دیگر اعتکاف نامیده نمی‌شود؛ زیرا اطلاق ادله اعتکاف، انصراف دارد به آنچه مسجد برای آن ساخته شده است که عبادت خداوند متعال و بندگی اوست، نه توقّف در مسجد بدون انجام دادن هیچ عبادت دیگر. (آیت‌الله مکارم)

اعتکاف توقف در مسجد به قصد قربت و قصد عبادت دیگر است. (آیت الله بهجت)

اعتکاف قصد عبادت به صرف ماندن در مسجد است و بنابر احتیاط واجب نیت عبادت دیگری غیر از اعتکاف را نیز به آن ضمیمه کند. (آیات عظام گلپایگانی و صافی)

۱.۱. وقت اعتکاف

در هر زمانی که روزه در آن صحیح است، اعتکاف نیز صحیح و مستحب است. بهترین وقت اعتکاف، ماه مبارک رمضان است و برترین و افضل اوقات ماه رمضان، ده روز آخر ماه رمضان است. (مراجع عظام تقلید)^۲

آیا اعتکاف در ماه رجب مستحب می‌باشد؟

مقام معظم رهبری: دلیل خاصی بر استحباب اعتکاف در خصوص ماه رجب نیافتیم.^۳

۲.۱. اقسام اعتکاف

اعتکاف تقسیم می‌شود به واجب و مستحب. اعتکاف در اصل و اساس شریعت، مستحب است و به سبب نذر یا عهد و قسم یا به عنوان شرط ضمن قراردادی یا به صورت اعتکاف استیجاری^(۱) و مانند این‌ها واجب می‌شود.^۴

(۱) آیت‌الله مکارم:

اعتکاف در اصل مستحب است؛ ولی ممکن است به سبب نذر یا عهد یا قسم یا شرط ضمن عقد یا مانند آن واجب شود. و اما اعتکاف استیجاری مشکل است؛^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۵؛ وسیله النجاة م ۱۱۸۷؛ بهجت استفتائات، ج ۲، س ۳۱۲۲. آیت‌الله مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، ص ۶۹، هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۷۷، م ۱۴۰۱، هدایة العباد، صافی، ج ۱، م ۱۴۰۰. مقام معظم رهبری، سایت، احکام اعتکاف، تعریف اعتکاف، <http://www.leader.ir/fa/book/13>؛ بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، احکام اعتکاف، م ۱۱۸۷؛
 ۲. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، مقدمه. خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۱۰۶۸؛ پاسخ به سیمصد مسأله، ج ۲، موجود در سایت آیت‌الله صافی، س ۱۳۲. آیت الله بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۳۱۲۱، ص ۴۳۹؛ امام خامنه ای، احکام اعتکاف، وقت فضیلت اعتکاف، <http://www.leader.ir/fa/book/13>. هدایة العباد، صافی، ج ۱، م ۱۴۰۱.
 ۳. امام خامنه ای، احکام اعتکاف، استحباب اعتکاف در ماه رجب، <http://www.leader.ir/fa/book/13>.
 ۴. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، مقدمه؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، م ۱۴۰۰؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۱۰۷۴؛ بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، احکام اعتکاف، م ۱۱۸۷؛
 ۵. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۰، م ۳.

فصل دوم: شروط اعتکاف

۱. اسلام و ایمان (شیعه دوازده امامی بودن)
۲. عقل
۳. نیت و قصد قربت
۴. روزه گرفتن
۵. شرط زمانی اعتکاف (تعداد روزها و زمان انجام آن)
۶. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)
۷. اجازه دادن کسی که اجازه او برای اعتکاف معتکف معتبر است (اذن شوهر، والدین، صاحب کار)
۸. استمرار ماندن در مسجد و خارج نشدن از آن

۱. اسلام، ایمان

شرط اول ایمان است، پس از غیرمؤمن (شیعه دوازده امامی) اعتکاف صحیح نمی‌باشد. (حضرت امام، آیات عظام خوئی، وحید، فاضل)^۱ از غیر مؤمن اعتکاف صحیح است هر چند قبول نمی‌شود و استحقاق ثواب اخروی ندارد. (آیات عظام سیستانی، گلپایگانی) احتیاط واجب آن است که ایمان و اسلام هر دو در معتکف باشد. (آیت‌الله مکارم)

اسلام شرط صحت است ولی شرط صحّت بودن ایمان برای اعتکاف واضح نیست اما قبولی اعتکاف و استحقاق ثواب متوقف بر ایمان است. (آیت الله نوری همدانی)^۲

ارتداد^۳

اگر معتکف در اثنای اعتکاف مرتد شود، اعتکافش باطل است، هر چند توبه کند؛ حکم بطلان اعتکاف در روز بنابر فتوی و در شب، بنابر احتیاط واجب می‌باشد (آیات عظام سیستانی، فاضل)

اگر معتکف در اثنای اعتکاف مرتد شود، اعتکافش باطل است، هر چند توبه کند؛ اظهر و اقوی بین شب و روز در این مسئله تفاوتی نیست. (حضرت امام، آیات عظام خویی، گلپایگانی، مکارم، نوری همدانی، تبریزی)

۲. عقل

شرط دوم عقل است، بنابراین اعتکاف از دیوانه‌و مست و غیر اینها از کسانی که فاقد عقل هستند، صحیح نمی‌باشد.^۴ (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، وحید، فاضل، نوری، گلپایگانی، صافی، مکارم، بهجت، خوئی)

بیهوش شدن معتکف

هرگاه معتکف به هر علتی از هوش برود یا بنابر ضرورت، وی را بیهوش کنند، اعتکافشان چه حکمی دارد؟

گرچه بسیاری از فقها اغما را با جنون یکسان می‌دانسته‌اند، ولی با توجه به تفاوت مهمی که این دو باهم دارد، حکم جنون بر اغماء جاری نمی‌شود. (آیت‌الله مکارم)^۵

۱. العروة الوثقی، احکام اعتکاف، مقدمه، الاول؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱ ص ۳۴۱، م ۱۰۶۸؛ سیستانی العروة الوثقی، ج ۲، ص ۴۷۹، فی شرائط صحة الصوم، آیت‌الله مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، مکارم، ص ۱۰۶، م ۵، البته در حاشیه عروه می‌گویند شرط قبول است نه صحت، خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۶۸؛
 ۲. التعليقات على كتاب العروة الوثقی، نوری همدانی، فی الاعتکاف، الشرط الاول، ص ۱۹۲ و فصل فی شرائط صحة الصوم، الشرط الاول، ص ۱۸۳
 ۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۹، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، مساله ۱؛ تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۵، س ۲۴۸.
 ۴. و در مجنون فرقی بین جنون دائمی و ادواری نمی‌باشد در صورتی که اعتکاف در دوره جنونش واقع گردد.
 ۵. العروة الوثقی، ج ۲، شرائط صحة الصوم، شرط الثانی، تحریر الوسيلة، ج ۱، ص ۲۸۷؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۳؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۲. البته در هدايه مطلق ذکر کرده اند. بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱. فاضل، سیستانی، خوئی، نوری همدانی، مانند حضرت امام هستند که بر عروه حاشیه ندارند.
 ۶. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۰۶، س ۸

بلوغ در اعتکاف

آیا اعتکاف ممیز صحیح است؟^۱

بلوغ شرط نیست و اعتکاف ممیز صحیح است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام، خوئی، نوری، مکارم، فاضل، سیستانی، گلپایگانی)
اعتکاف صبیّ ممیز مطلقاً در حکم اعتکاف مردان است، در زمانی که استحباب در حقّشان دارد؛ هم از حیث حکم وضعی و هم از حیث حکم تکلیفی، بنابر اقوی (آیت الله بهجت).

۳. نیت

قصد قربت، یعنی انجام اعتکاف صرفاً برای رضایت پروردگار عالم، در همه عبادات از جمله اعتکاف شرط است. (حضرت امام، آیات عظام، خوئی، نوری، مکارم، فاضل، سیستانی)^۲

نیت نوع اعتکاف

در صورتی که اعتکاف‌های متعدّدی^۳ برعهده داشته باشد، باید علاوه بر قصد قربت، در نیت خود هر چند اجمالاً معین کند که کدام یک از اعتکاف‌های مذکور را به جا می‌آورد. (حضرت امام، آیات عظام، خوئی، نوری، مکارم، فاضل، سیستانی)^۴

قصد وجه در اعتکاف

قصد وجه در اعتکاف، مانند سایر عبادات، معتبر نیست اما اگر خواست قصد وجه کند، در اعتکاف واجب قصد وجوب می‌کند (حضرت امام، و آیت الله فاضل: در نذر و مانند آن (عهد و قسم و اجاره) وجوب، وجه قرار نمی‌گیرد؛ پس معنا ندارد وجوب را به عنوان قصد وجه، نیت کند؛ بلکه قصد اعتکاف مستحب می‌کند و با انجام آن وفای به نذر یا عهد یا قسم یا اجاره نیز محقق می‌شود).
و در اعتکاف مستحب قصد استحباب. و در قسم دوم (اعتکاف مستحبی) واجب بودن روز سوم که جزء آن است (سیستانی: ظاهر آن است که نیت وجوب در روز سوم کافی است و در اعتکافی که بالعرض واجب شده است، نیت هریک از وجوب و استحباب کافی می‌باشد)، ضرری به نیت استحباب اول ندارد؛ زیرا وجوب روز سوم از احکام اعتکاف است. ولی بهتر است در هنگام شروع اعتکاف، وجوب روز سوم را نیز ملاحظه کند؛ بلکه نیت وجوب را در روز سوم تجدید نماید. (حضرت امام، آیات عظام، خوئی، نوری، مکارم، فاضل، سیستانی، بهجت، صافی، وحید)^۵

قصد وجه در اعتکاف لازم نیست. (امام خامنه ای)^۶

اشتباه در قصد وجه

و اگر اشتباهاً نیت وجوب برای اعتکاف استحبابی کند یا به عکس، ضرری به اعتکافش نمی‌زند؛ مگر اعتکافش را مقید به وجوب کند، (خویی، سیستانی: اثری برای تقیید در امثال این موارد نیست). نه فقط اشتباه در تطبیق احکام اعتکاف (حضرت امام، آیات عظام، خوئی، نوری، مکارم، فاضل، سیستانی، بهجت، صافی، وحید)^۷

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۳، ۲۷۷؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، اعتکاف ممیز؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۳؛

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶. شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث.

۳. مثل اینکه برائ نذر، قسم، عهد و شرط ضمن عقد، چند اعتکاف بر خویش واجب کرده باشد.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶. شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث.

۵. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶. شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱. گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۴۰۳. صافی، هداية العباد، ج ۱، ۱۴۰۲.

۶. امام خامنه ای، سایت، اعتکاف، نیت اعتکاف، قصد وجه؛

۷. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶. شرائط صحة الاعتکاف، شرط الثالث؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۱. گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۴۰۳. صافی، هداية العباد، ج ۱، ۱۴۰۲؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، م ۱۰۶۸؛

وقت نیت^۱

به چند شکل ممکن است نیت اعتکاف انجام شود که در ذیل به آن پرداخته می شود:

- ۱- فرد قبل از فجر در مسجد حاضر شود و همان زمان نیت اعتکاف کند: صحیح است. (مراجع عظام تقلید)
- ۲- فرد شب یا نیمه شب در مسجد حاضر شود و از همان زمان حاضر شدن در مسجد نیت اعتکاف کرده و اعتکافش را شروع کند: صحیح است. (مراجع عظام تقلید)
- ۳- اینکه شب نیت کند که اعتکافش از اذان صبح شروع شود، در این مورد اختلاف است:
الف: اگر شب نیت کند که از اذان صبح معتکف باشد، در صورتی که این عزم و اراده باقی باشد، اشکالی ندارد. (حضرت امام، آیات عظام مکارم، نوری)
ب: شب نیت کردن، اشکالی ندارد و اعتکاف صحیح است. (آیات عظام وحید، سیستانی، فاضل)
ج: در کفایت شب نیت کردن، محل اشکال است. (آیت الله خوئی)

عدول از نیت

عدول از نیت اعتکاف جایز نیست؛ هرچند هر دو مستحب یا واجب باشد. همچنین تغییر نیت اعتکافی که به نیابت از سوی فلان میت صورت گرفته، به میت دیگر یا به انسان زنده جایز نیست؛ همان گونه که تغییر اعتکاف به نیابت از دیگری به اعتکاف برای خویشتن یا بالعکس جایز نمی باشد. (مراجع عظام تقلید)^۲

قطع اعتکاف

قطع کردن اعتکاف مستحبی در دو روز اول جایز است؛ ولی با تمام شدن دو روز اول، روز سوم واجب می شود^۳ و اعتکاف نذری اگر نذر معین باشد، قطع آن جایز نیست؛ و گرنه جایز می باشد (مراجع عظام تقلید).^۴

نیابت در اعتکاف

نیابت از میت در اعتکاف

اعتکاف را می شود از طرف خود یا شخص دیگری به جا آورد که از دنیا رفته است (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، خوئی، نوری، فاضل، صافی، وحید، شبیری زنجانی)
نیابت در صورتی که تبرعی باشد، جایز است و چنانچه استیجاری باشد دارای تفصیلاتی است که به بحث نماز استیجاری مراجعه شود. (آیت الله مکارم)^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۶؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۲، ۱۳؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، زمان نیت اعتکاف: تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۸۷؛ گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، ص ۱۴۰۳؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ص ۱۴۰۲؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ص ۱۸۹؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۳۹؛ خوئی، وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۱۰۶۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۱، م ۱۰۶۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۲۹۳، م ۱۰۶۸؛

۲. العروة الوثقی، اعتکاف، ج ۲؛ مکارم، استفتانات جدید، ص ۱۵۵، س ۷۴۹؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۱۰۶۹؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ص ۱۴۰۵؛ شبیری، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، نیت اعتکاف، تغییر نیت؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ص ۱۱۹۶؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، عدول از نیت اعتکاف؛

۳. تذکر: حکم کسی که در ضمن نیت اعتکاف شرط نموده که بتواند اعتکاف را حتی در روز سوم رها نماید بعداً خواهد آمد.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، م ۵، مقام معظم رهبری سوال ۲۰، در خصوص قطع اعتکاف در دو روز اول؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ص ۱۴۰۶؛ خوئی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، احکام اعتکاف، بعد از م ۱۰۷۳؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ص ۱۱۹۷؛

۵. العروة الوثقی، احکام اعتکاف، مقدمه، نیت، شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، نیابت اعتکاف؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۷۵۲؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ص ۹۹۸؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۱۳ و ۱۲۱۴؛

نیابت از زنده در اعتکاف

اما حکم اعتکاف به نیابت از شخص زنده از قرار ذیل است: ^۱

احتیاط آن است که رجاء انجام شود. (حضرت امام، آیت الله فاضل)

جواز آن مورد اشکال است بلی انجام آن رجاء اشکال ندارد. (آیات عظام سیستانی، نوری همدانی)

می توان انجام داد؛ ولی احتیاط این است که قصد اهدای ثواب کند. (آیت الله مکارم)

صحّت آن مورد اشکال است. (آیات عظام تبریزی، بهجت، گلپایگانی، اراکی)

جایز نیست. (آیت الله خویی)

مشروعیت نیابت از زنده ثابت نیست. (آیت الله شبیری زنجانی) ^۲

نیابت از اکثر

در یک اعتکاف، نیابت از چند نفر جایز نیست. آری به عنوان اهدای ثواب اشکالی ندارد. بنابراین صحیح است ثواب اعتکاف را به تعدادی از

افراد زنده یا عده ای از اموات یا تعدادی از زنده ها و مردگان اهدا کند (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، خویی، نوری، فاضل، گلپایگانی،

مکارم). ^۴

۴. روزه

شرط چهارم روزه است. اعتکاف بدون روزه صحیح نیست؛^۵ بنابراین اعتکاف مسافر در غیر مواضعی که روزه برای او جایز است، صحیح

نیست. و همچنین است اعتکاف زن حائض و نفساء، و اعتکاف در دو عید فطر و قربان. بلکه اگر فرد وارد اعتکاف شود، به گونه ای که روز

سوم آن، عید (فطر و قربان) باشد، باطل است حتی اگر در هنگام شروع اعتکاف، غافل باشد (حضرت امام، آیات عظام مکارم، سیستانی،

خوئی، وحید، نوری، بهجت، صافی، فاضل).

سوال: آیا بیمار و کسی که روزه برایش ضرر دارد می تواند معتکف شود؟ و اگر در حال اعتکاف باشد و روزه نگیرد ثوابی می برد؟

اعتکاف بدون روزه صحیح نیست ولی ماندن در مسجد ثواب دارد، خصوصاً اگر مشغول عبادت و دعاء باشد (امام خامنه ای، آیت الله فاضل

لنکرانی). ^۶

نوع روزه اعتکاف

لازم نیست که روزه مخصوص به اعتکاف باشد بلکه هر روزه ای باشد صحیح است حتی روزه استیجاری، مستحبی و قضاء. (حضرت امام،

امام خامنه ای، آیات عظام اراکی، گلپایگانی، صافی، بهجت، فاضل، خوئی، تبریزی سیستانی، نوری همدانی)

هر نوع روزه ای کفایت می کند ولی روزه استیجاری بنابر احتیاط واجب کافی نیست. (آیت الله مکارم شیرازی)

بنابر احتیاط واجب روزه برای دیگری خواه استیجاری باشد یا غیر آن، اگر اعتکاف برای همان کسی که برایش روزه می گیرد نیست، کفایت

نمی کند. اما اگر روزه نیز به نیابت کسی باشد که اعتکاف به نیابت او است اشکال ندارد. (آیات عظام بهجت، فاضل لنکرانی) ^۷

۱. العروة الوثقی، احکام اعتکاف، مقدمه.

۲. بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۰، س ۳۱۲۵، تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۲، س ۷۳۲؛ مکارم، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۶۰، سؤال ۴۷۰؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، نیابت اعتکاف؛

۳. نسبت به نیابت در عبادات آیت الله مکارم در بحث عبادات اشکال می گیرند که

۴. العروة الوثقی، اعتکاف، م ۳؛

۵. العروة الوثقی، کتاب اعتکاف، شرائط صحه الاعتکاف، الرابع؛ صافی، هدایه العباد، م ۱۴۰۲؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۶۹، بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۹۰؛

۶. جامع المسائل، ج ۲، روزه، اعتکاف س ۲۱؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، اعتکاف بیمار و معذور از روزه.

۷. تحریر الوسیله، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الثالث. هدایه العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط الثالث.

تعليقه العروة الوثقی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحه، م ۴، استفتانات جدید، مکارم، ج ۲، س ۴۸۱، زیاده الاحکام اراکی الاعتکاف، شروطه، الشرط

الثالث والعروة الوثقی، تعليقه اراکی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، م ۴، وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط الثالث، م ۱۱۹۰، موسوعه فقهی تحقیقات و استفتانات جامعه الزهراء، مجموع

احکام ۷، امام خامنه ای، ص ۱۶، تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۴، پاورقی، ص ۲۳۹ و ۲۴۰، استفتانات جدید، تبریزی، ج ۱، س ۷۵۰؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، نوع روزه

اعتکاف؛

نکته ۱: اگر در روزه استیجاری شرط یا انصراف خاصی باشد، مثلاً شرط شود که در ضمن اعتکاف نباشد، باید طبق شرط عمل شود.
نکته ۲: شایان ذکر است اگر فردی روزه قضا داشته باشد نمی تواند روزه مستحبی در اعتکاف نیت کند البته اگر فرد روزه واجب دیگری به عهده دارد، به احکام نیت روزه مراجعه شود.

حکم خانم حائض و نفساء

حائض و نفساء نمی تواند معتکف شود یا به اعتکافش ادامه دهد؛ چون علاوه بر اینکه توقّف او در مسجد حرام است، روزه هم نمی تواند بگیرد.^۱

شک در حیض یا استحاضه

زنی که معتکف است و شک در حیض یا استحاضه دارد، چه در روز اول یا دوم یا سوم باشد؛ اگر حالت قبلی او پاک بودن است، نباید به شکش اعتنا کند (امام خامنه ای).^۲

حکم خانم مستحاضه^۳

پرسش: آیا زن مستحاضه (متوسطه و کثیره) می تواند در مسجد توقف نماید؟

توقّف مستحاضه در مساجد مطلقاً جایز است. (مرحوم امام و آیات عظام سیستانی، خویی، گلپایگانی، صافی، وحید، نوری همدانی، فاضل، بهجت)

استحاضه اگر به وظیفه مستحاضه نسبت به روزه اش عمل کند، اعتکافش صحیح است. (امام خامنه ای)

توقّف مستحاضه کثیره مشروط به غسل صلاتی اوست. (آیت الله مکارم شیرازی)

در استحاضه متوسطه و قلیله، مطلقاً توقف برای زن مستحاضه جایز است و در استحاضه کثیره اگر خانم غسل های واجب خود را انجام داده، می تواند در مسجد توقف کند. (آیت الله شبیری زنجانی)

اگر مستحاضه متوسطه یا کثیره غسل های واجب خود را به جا آورد، چنانچه بین غسل و نماز فاصله نینداخته باشد، رفتن به مسجد و توقف در آن جایز است ولی اگر بین غسل و نماز فاصله انداخته باشد، احتیاط واجب آن است که توقّف در مسجد غسل جداگانه ای انجام دهد و اگر غسل های واجب خود را انجام ندهد، بنا بر احتیاط واجب نمی تواند در مسجد توقّف نماید. (آیت الله اراکی)

غسل هایی مثل غسل های استحاضه، شرط صحت اعتکاف نیست؛ مگر غسل هایی که در صحت روزه معتبر هستند که تفصیل فتاوی در سؤال ذیل بیان خواهد شد.

پرسش: آیا زن مستحاضه می تواند معتکف شود؟ با توجه به اینکه روزه شرط اعتکاف است، وظیفه او نسبت به روزه در حال اعتکاف چیست؟

چیست؟

پاسخ: زن مستحاضه باید اعمالی را انجام بدهد تا روزه اش صحیح باشد:

الف) نسبت به غسل و وضو:

۱. العروة الوثقی، شرائط صفة العتکاف، الرابع: الصوم؛ بهجت، وسیله النجاه، م ۱۱۹۰؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۶۹؛ العروة الوثقی، ج ۱، احکام حائض؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، حکام مخصوص بانوان در اعتکاف، عارض شدن حیض یا استحاضه در زمان اعتکاف: www.leader.ir

۳. عروة الوثقی، الاستحاضه، مسئله ۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۲۵۲؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۲۵۲؛ نوری همدانی، توضیح المسائل، م ۴۲۹؛ روح الله خمینی، توضیح المسائل، م ۲۲۸. گلپایگانی و صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۲۹۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۴۲۸؛ بهجت، وسیله النجاه، م ۳۰۶؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، حکام مخصوص بانوان در اعتکاف، عارض شدن حیض یا استحاضه در زمان اعتکاف؛ شبیری زنجانی، رساله، ج ۱، ص ۱۰۲، م ۴۳۴؛ مکارم، سایت، احکام نساء، <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=21&lid=0&catid=45175&mid=257223>

لازم به ذکر است که آیت الله مکارم در حاشیه عروه احتیاط واجب دارند و در سایت و احکام نساء فتوا دارند.

(۱) در استحاضه قلیله:

- گرفتن وضو شرط صحت روزه نیست. (مراجع عظام تقلید)

(۲) در استحاضه متوسطه و کثیره:

- مطلقاً انجام غسل، شرط صحت روزه نیست. (آیات عظام سیستانی و زنجانی)
- باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد. (آیات عظام حضرت امام، فاضل، نوری)
- باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است و همچنین غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد به جا آورد. (مرحوم اراکی)
- در استحاضه متوسطه انجام غسل، شرط صحت روزه نیست ولی در استحاضه کثیره باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد. (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید)
- روزه مستحاضه‌ای که غسل بر او واجب می‌باشد، در صورتی صحیح است که غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و بلکه بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشاء شب بعد را نیز، به جا آورد و نیز در روز، غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است انجام دهد. (آیت الله گلپایگانی)
- روزه مستحاضه‌ای که غسل بر او واجب می‌باشد، در صورتی صحیح است که بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و بلکه بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشاء شب بعد را نیز، به جا آورد و نیز در روز، مستحاضه کثیره، بلکه متوسطه بنا بر احوط غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است انجام دهد. (آیت الله صافی)
- استحاضه یا قلیله است یا کثیره،^۱ استحاضه قلیله که غسل ندارد ولی زنی که استحاضه کثیره است، بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و همچنین غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است. (آیت الله مکارم)^۲
- **ب) نسبت به جلوگیری کردن از آمدن خون:**
- بنا بر احتیاط واجب در تمام روزی که روزه است به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند. (حضرت امام، آیات عظام فاضل، گلپایگانی، اراکی، نوری همدانی، مکارم)
- بنا بر احتیاط مستحب در تمام روزی که روزه است به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری نماید. (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، صافی، زنجانی)
- تحفظ برای روزه واجب نیست. (آیت الله بهجت)^۳

مسئله ۱: آیا مستحاضه می‌تواند جهت انجام غسل واجب استحاضه از مسجد خارج شود؟ حکام اعتکاف

پاسخ: بلی، (اگر داخل مسجد امکان غسل نیست) می‌تواند برای انجام هر کار ضروری شرعی مانند غسل واجب، از مسجد خارج شود. (حضرت امام، آیات عظام خوئی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری، وحید، بهجت و صافی)^۴

تبصره ۱: جواز خروج مشروط به اکتفا به قدر ضرورت است.

تبصره ۲: تأخیر برای صابون زدن و امثال آن، به نظر جمعی از فقهاء جایز نیست یا اشکال دارد.

۱. آیت الله مکارم قائل به استحاضه متوسطه نیستند. رساله، ص ۷۹، م ۴۰۴.

۲. العروة الوثقی، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲ و العروة الوثقی، فصل فی شرائط صحة الصوم الرابع و توضیح المسائل مراجع، مسأله ۴۱۸ و ۱۶۴۳ و منهاج الصالحین، خویی، تبریزی، وحید، م ۲۵۲.

۳. توضیح المسائل مراجع، مسأله ۴۱۷. توضیح المسائل وحید خراسانی، م ۴۲۳. العروة الوثقی، فصل فی الاستحاضه، م ۹: بهجت، استفتائات، ج ۱، ص ۹۲۲.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۴، الثامن؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، الاعتکاف، السادس؛ نظر آیات عظام صافی و بهجت اقتباس از بحث ضرورت در خروج مسجد.

۵. شرط زمانی اعتکاف

پنجم از شرایط، اعتکاف نباید کمتر از سه روز باشد. پس اگر کمتر از سه روز را نیت کند، اعتکاف باطل است.

تذکر: اگر اعتکاف روز اول به هر علتی باطل شد یا معتکف روز اول بعد از اذان صبح وارد مسجد شده و نیت اعتکاف کرد و روز دوم و روز سوم را در مسجد ماند، ماندن روز چهارم هم واجب می‌شود. ولذا چنین شخصی اگر نمی‌خواهد روز چهارم بماند، نباید از روز اول نیت اعتکاف کند؛ بلکه فقط به نیت عبادت در مسجد بماند.

پرسش: چنانچه اعتکاف بیشتر از سه روز به مقدار قسمتی از یک روز باشد مثل سه (۳) روز و نصف روز چه حکمی دارد؟ اعتکاف محلّ اشکال است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله مکارم)

اشکال ندارد. (آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، فاضل لنکرانی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید خراسانی، نوری همدانی، صافی)^۱

شروع و پایان روز در اعتکاف

روز از طلوع فجر آغاز می‌شود و تا مغرب ادامه دارد. (حضرت امام، امام خامنه ای، نوری، صافی، گلپایگانی، فاضل، زنجانی)
روز از طلوع فجر آغاز می‌شود و بنا بر احتیاط واجب تا مغرب ادامه دارد. (آیات عظام سیستانی، خوئی، وحید)
روز از طلوع فجر آغاز می‌شود و تا مغرب ادامه دارد و مغرب موقعی است که آفتاب از زمینی که مسطح است غروب کند، ولی احتیاط مستحب این است که سرخی طرف مشرق که بعد از غروب آفتاب پیدا می‌شود از بین برود. (آیات عظام مکارم و بهجت)
نکته: در صحت اعتکاف داخل کردن شب اول و شب چهارم شرط نیست، هرچند جائز است؛ همان‌طور که قبلاً اشاره شد. اما دو شبی که در وسط سه روز قرار دارد، داخل در اعتکاف است. (مراجع عظام تقلید).^۲

اعتکاف تلفیقی

پرسش: آیا در محقق شدن اعتکاف سه روز تلفیقی کافی است، مثل اینکه معتکف از اذان ظهر روز اول تا اذان روز چهارم در مسجد بماند یا آنکه بعد از اذان صبح روز اول با چند دقیقه تأخیر به مسجد برسد؟
کافی نیست. (امام خامنه ای، آیات عظام خوئی، تبریزی، سیستانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی)
محل اشکال است. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، مکارم شیرازی، اراکی، بهجت، صافی گلپایگانی)^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۲، الاعتکاف شرائط صحتها الاعتکاف شرط الخامس تعلیقہ العروة الوثقی مرحوم امام، فاضل، مکارم، خویی، سیستانی، نوری همدانی ج ۲، شرائط الاعتکاف، الشرط الخامس، هداية العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، الشرط الرابع. هداية العباد صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، الشرط الرابع. پاسخ به سیصد مسأله، ج ۲، موجود در سایت زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروط، الشرط الرابع، ص ۱۵۱. وسیلة النجاة بهجت، شرائط صحتها الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱، ص ۳۳۱ و استفتانات ج ۲، ص ۴۴۱، س ۳۱۳۱، پاسخ به سیصد مسأله، ج ۲، موجود در سایت آیت الله صافی، سؤال ۱۳۲. آیت الله مکارم: استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۶۲. سیستانی خوئی، وحید، تبریزی، در منهاج فتوی دارند، ص ۳۴۳، فصل امام خمینی در تحریر. تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۴. استفتاء ۷۴۰. مقام معظم رهبری، سایت، احکام اعتکاف، اعتکاف بیشتر از سه روز،

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۷. شرائط صحتها الاعتکاف شرط الخامس. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۱۱۹۱؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، اعتکاف بعد از طلوع فجر، <http://www.leader.ir/fa/book/13>؛ عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی الزمان الذي یصح فيه الصوم؛ حضرت امام، تحریر الوسيلة، خاتمة فی الاعتکاف، الشرط الرابع، ص ۲۷۸ و ۲۷۹؛ بهجت، وسیلة النجاة، شرائط صحتها الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱ و استفتانات، ج ۲، ص ۳۱۳۲ و ۳۱۳۳؛

اراکي، زبدة الاحکام، الاعتکاف، شروط، الشرط الرابع ص ۱۵۱؛ فاضل، الاحکام الواضحة، الاعتکاف، الشرط الثالث، ص ۲۶۸؛ مکارم، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۴۷۸ و ۴۷۹ و ۴۸۰، و اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۵؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط الرابع؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط الرابع و استفتانات پیرامون اعتکاف، صافی، س ۲۵ و ۲۷، ص ۲۴ و س ۳۰، ص ۲۶؛ سیستانی، خویی، تبریزی، وحید خراسانی، منهاج الصالحین، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الثالث؛ وحید، توضیح المسائل، احکام روزه، ص ۲۷۵؛ تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۷۴۰ الی ۷۴۳، ص ۱۵۴ و استفتانات جدید، تبریزی، ج ۲، ص ۶۶۲ و ۱۱۴۱؛ استفتانات جدید پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، www.leader.ir، فروردین ۱۳۸۶، س ۱۹۵، ص ۳۴؛

۳. تحریر الوسيلة مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الرابع؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، اعتکاف بعد از طلوع فجر، <http://www.leader.ir/fa/book/13>؛ هداية العباد صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲ الشرط الرابع.

هداية العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳ الشرط الرابع.

وسيلة النجاة بهجت، شرائط صحتها الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱، ص ۳۳۱ و استفتانات، ج ۲، ص ۳۱۳۴، ص ۴۴۲.

العروة الوثقی، تعلیقہ اراکی، خویی، مکارم، سیستانی، فاضل، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط الخامس.

تقیق مبانی العروة تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، الشرط الخامس، پاورقی ۱، ص ۲۳۰ و استفتانات جدید، تبریزی، ج ۱، ص ۷۴۳، ص ۱۵۴

درجایی که اعتکاف سه روز باشد، صحت تلفیق محلّ تأمل و اشکال است و اگر بیشتر باشد و از اول، نیت آن را داشته است، تلفیق جایز است. (آیت الله بهجت)^۱

ع. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)

اعتکاف باید در مسجد باشد و اعتکاف در مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد کوفه و مسجد بصره صحیح است. (مراجع عظام تقلید)

اعتکاف در سایر مساجد مانند مسجد جامع^۲

اعتکاف در مسجد جامع به احتیاط واجب به قصد رجاء و مطلوبیت انجام می‌دهد؛ و در مساجد دیگر صحیح نمی‌باشد. (حضرت امام). اعتکاف در یکی از مساجد چهارگانه (مسجد الحرام، مسجد النبی (ص)، مسجد کوفه و مسجد بصره) دارای فضیلت بیشتر است اما در همه مساجد جامع می‌توان اعتکاف کرد. در مساجد غیر جامع هم که در آن نماز جماعت برپا می‌شود و دارای امام عادل است، اعتکاف بقصد رجاء صحیح است. (امام خامنه ای).

اعتکاف در مسجد جامع هر شهر صحیح می‌باشد؛ و مشروع بودن اعتکاف در سایر مساجد - غیر از مساجدی که ذکر شد - ثابت نیست؛ اما انجام آن رجاء و به امید مطلوب بودن، اشکال ندارد و اما در جایی که مسجد نیست و مثلاً حسینیه است، اعتکاف عمل مشروع نمی‌باشد؛ بنابر این به قصد رجاء هم انجام نشود. (آیت الله سیستانی)

اعتکاف در مسجد جامع هر شهر صحیح است. و در غیر مسجد جامع مانند مسجد قبیله یا بازار جائز نیست. (آیات عظام مکارم، خوئی، گلپایگانی، اراکی، بهجت، صافی گلپایگانی، تبریزی، وحید خراسانی، نوری همدانی، فاضل لنکرانی)

تعریف مسجد جامع

مسجد جامع مسجدی است که در شهر برای اجتماع همه اهل شهر بنا شده است، بدون اینکه اختصاص به گروه و قشر خاصی داشته باشد. (امام خامنه ای)^۳

منظور از مسجد جامع مسجدی است که به طور مرتب اگر چه یک وعده در آن نماز جماعت برگزار می‌گردد. بنابراین، در تمام چنین مساجدی اعتکاف جایز است. (آیت الله مکارم)^۴

منظور از مسجد جامع، مسجدی است که اختصاص به محله یا منطقه خاص یا گروه خاصی نداشته باشد و محل اجتماع و رفت و آمد مردم مناطق و محلات مختلف شهر باشد. (آیت الله سیستانی)^۵

مسجدی است که اغلب اوقات، بیشتر از سایر مساجد جمعیت داشته باشد. (آیت الله گلپایگانی)^۶

یعنی مسجد عمومی که محل اجتماع عامه مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه خاصی نداشته باشد. (آیت الله فاضل)^۷

در سال یک دو بار اهالی شهر در آن نماز می‌خوانند. (آیت الله تبریزی)^۸

احکام اعتکاف

۱. بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۱، س ۳۱۳۱.

۲. امام خامنه ای، جزوه اختلاف فتاوی سال ۹۹، امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الخامس؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲ الشرط الخامس و استفتانات پیرامون اعتکاف، س ۳۴، ص ۲۸؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع؛ بهجت، وسیلة النجاة، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الخامس، م ۱۱۹۲، ص ۳۳۱، استفتانات، بهجت، ج ۲، ص ۴۴۳؛ فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، الاعتکاف، الشرط الرابع، ص ۲۶۸؛ اراکی، زبدة الاحکام، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص ۱۵۱؛ عروة الوثقی، کتاب الاعتکاف، الشرط السادس؛ سیستانی، تبریزی، وحید خراسانی، منهاج الصالحین، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الرابع؛ توضیح المسائل جامع، سیستانی، ج ۱، م ۲۱۴۳؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، م ۴۴؛ امام خمینی، تحریر الوسیله، کتاب الاعتکاف، الخامس.

۳. اجوبة الاستفتانات، سؤال ۴۰۱؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف، تعریف مسجد جامع؛

۴. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۰، مکارم، استفتانات، ج ۲، ص ۱۵۸، سؤال ۲۵۶.

۵. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۴۳؛

۶. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، سؤال ۱۰۱.

۷. فاضل، جامع المسائل ج ۱، س ۶۱۷.

۸. تبریزی، استفتانات، ج ۲، م ۶۵۶.

مسجدی است که در اوقات نماز معمولاً غالب اهالی شهر به آنجا می آیند، هر چند که از آن محل هم نباشند. (آیت الله بهجت)^۱
مسجد جامع در مقابل مسجد بازار و قبیله و امثال اینهاست که در آنها معظم اهل بلد جمع نمی شوند و آماده برای اجتماع آنها هم نشده است یعنی مسجدی است که در آن این خصوصیات باشد و ممکن است مسجد جامع متعدد باشد و نیز نزدیک هم باشند. (آیت الله صافی)^۲

مسجد جامع، مسجدی است که اختصاص به محله معین و یا خیابان مخصوصی ندارد و اگر در یک شهر مسجد جامع متعدد باشد در هریک از آنها که بخواهد می تواند اعتکاف بگیرد. (آیت الله نوری)^۳
مسجد جامع یعنی مسجد عمومی که محل اجتماع عامه مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه خاصی ندارد. لازم نیست به آن، عنوان مسجد جامع اطلاق شود. (آیت الله شبیری زنجانی)^۴

راه های احراز مسجد جامع^۵

مسجد بودن یا جامع بودن مسجد را از این راهها می توان فهمید:

۱. خود انسان یقین نماید.
۲. به طوری بین مردم مشهور باشد که از این شهرت و شیوع، یقین به مسجدیت یا جامع بودن آن حاصل گردد.
۳. دو نفر مرد عادل بگویند. (حضرت امام، آیات عظام مکارم، سیستانی، فاضل، خوئی، نوری، بهجت)

حکم حاکم در احراز مسجد جامع

پرسش: آیا مسجد بودن یا جامع بودن مسجد با حکم حاکم شرع ثابت می شود؟

چنانچه دو نفر یا دو گروه در مسجد بودن یا جامع بودن مسجدی اختلاف داشته باشند و به حاکم شرع برای رفع اختلاف مراجعه کنند، با حکم حاکم شرع مسجدیت یا جامع بودن مسجد ثابت می شود. (خوبی: البته این در صورتی است که هنگام رجوع به حاکم شرع، وی حکم به مسجد بودن نماید و گرنه در کفایت آن اشکال است). (حضرت امام، آیات عظام خوئی، تبریزی، سیستانی)
ثبوت مسجدیت یا جامع بودن مسجد با حکم حاکم شرع محل اشکال است. (آیت الله مکارم شیرازی)
با حکم حاکم شرع ثابت می شود. (آیات عظام اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، بهجت، نوری همدانی)

خبر عادل واحد

پرسش: آیا مسجد بودن یا جامع بودن مسجد به وسیله خبر دادن یک مرد عادل ثابت می شود؟

محل اشکال است. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، بهجت)

ثابت نمی شود مگر مفید اطمینان باشد. (آیت الله سیستانی)

ثابت نمی شود. (آیت الله فاضل)

ثابت می شود. (آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم شیرازی، نوری همدانی)^۶

۱. بهجت، استفتانات، ج ۲، ۳۱۳۸ م و ۱۷۷۹؛

۲. استفتانات پیرامون اعتکاف، س ۳۹ و ۳۸، ص ۳۰.

۳. نوری همدانی، سایت، احکام اعتکاف، <http://111.ir/3pkr>

۴. شبیری، سایت، <http://zanjani.net/index.aspx?pid=10486>

۵. العروة الوثقی، ج ۲، فصل الاعتکاف، ۲۴ م؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۳۸، ص ۴۴۲ و ۴۴۳.

۶. العروة الوثقی تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خوبی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، م ۲۴

تنقیح مبانی العروة تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۲۴ و پاورقی ۱ و ۲، ص ۲۵۰ و استفتانات جدید، تبریزی، ج ۱، س ۷۶۶، ص ۱۵۸

استفتانات بهجت، ج ۲، س ۳۱۳۸، ص ۴۴۲ و ۴۴۳، تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۸، سؤال ۷۶۶.

تعدد در مسجد جامع

در صورت تعدّد، مخیر است در هریک از آن مساجد اعتکاف نماید. (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، فاضل، خوئی، نوری، مکارم، بهجت، صافی)^۱

نکته: البته لازم به ذکر است مراجعی که اعتکاف در مسجد جامع را رجاء ذکر نمودند، باید به همان قصد رجاء باشد.

اعتکاف در غیر مسجد (مثل حسینیّه و نمازخانه ها)^۲

اعتکاف در غیر از مسجد صحیح نیست (مراجع عظام تقلید)

احکام مسجد

وحدت مسجد

در اعتکاف معتبر است وحدت مسجد. بنابراین اعتکاف در دو مسجد بایز نیست؛ خواه متصل به هم باشند یا جدای از هم. بلی اگر اتصال به گونه ای باشد که یک مسجد به حساب آید، اشکالی ندارد. (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، خوئی، فاضل، نوری).^۳

دلیلی بر لزوم وحدت مسجد در اعتکاف اصلاً نیست؛ بنابراین اعتکاف در دو مسجد متصل به هم صحیح است و این کلام بعضی از اعظم فقها نیز بوده است. (آیت الله مکارم)^۴

وحدت مسجد شرط است، مگر در صورت اتصال زمین آن دو مسجد به یکدیگر که می تواند در هر کدام باشد؛ هر چند در نیت یکی را معین کرده، بنابر اظهر (آیت الله بهجت)^۵

اعتکاف باید در یک مسجد باشد، در دو مسجد مشروع نیست. (آیت الله تبریزی)^۶

حدوث مانع در مسجد^۷

هرگاه در مسجدی معتکف شود، سپس مانعی پیش آید که ادامه اعتکاف در آن مسجد ممکن نباشد، مثل اینکه مسجد خراب شود، یا امنیت خود را از دست بدهد و مانند این ها، اعتکاف باطل می شود. و اگر اعتکاف واجب بوده، استیناف یا قضای آن (سیستانی: بنابر احتیاط لازم) واجب است، در خود آن مسجد بعد از برطرف شدن مانع یا مسجد دیگر. بنابراین نمی تواند بنا را بر مقداری که معتکف شده، بگذارد و پس از برطرف شدن مانع، آن را ادامه دهد؛ چه در همان مسجد یا مسجد دیگر (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، نوری، خوئی، فاضل، گلپایگانی).

۱. العروة الوثقی، تعلیقه آیات عظام امام، اراکی، گلپایگانی، خویی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فی شرائط الاعتکاف، شرط السادس.

زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص ۱۵۱.

استفتانات پیرامون اعتکاف، صافی گلپایگانی، س ۳۹، ص ۳۰.

استفتانات بهجت، ج ۲، س ۳۱۴۰، ص ۴۴۳.

تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۳۰ و استفتانات جدید، تبریزی، ج ۱، س ۷۴۴، ص ۱۵۴.

۲. اقتباس از منابع ذیل و تعریف اعتکاف که در ابتدا ذکر شد:

تحریر الوسيلة، امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الخامس

هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲ الشرط الخامس و استفتانات پیرامون اعتکاف، س ۳۴، ص ۲۸.

هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع

وسيلة النجاة بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط الخامس، م ۱۱۹۲، ص ۳۳۱، استفتانات، بهجت، ج ۲، ص ۴۴۴.

الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط الرابع، ص ۲۶۸.

زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص ۱۵۱.

العروة الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السادس.

منهاج الصالحین، سیستانی، تبریزی، وحید خراسانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الرابع، ص ۳۴۳. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۴۳؛

۳. العروة الوثقی ج ۲، ص ۸۲، م ۱۸

۴. حاشیة العروة الوثقی: اعتکاف عبادتی کامل، م ۳۸.

۵. استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۹، م ۳۱۶۲.

۶. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۳۹.

۷. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۱۹۰؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ص ۳۴۲؛

هرگاه در مسجدی معتکف شود، سپس مانعی پیش آید که ادامه اعتکاف در آن مسجد ممکن نباشد، مثل اینکه مسجد خراب شود، یا امنیت خود را از دست بدهد و مانند این‌ها، اعتکافش باطل نمی‌شود، بلکه آن را در مسجد جامع دیگری ادامه می‌دهد. (آیت‌الله مکارم)

حکم پشت بام و زیرزمین و مانند آن^۱

پشت بام و سرداب و محراب مساجد جزء مسجد به حساب می‌آید مگر آنکه بدانیم یا اطمینان پیدا کنیم که آن مکان جزء مسجد نیست، همچنین ملحقات مسجد، اگر به قصد اینکه جزء مسجد باشد به آن افزوده شده یا نشانه و اماره‌ای بر مسجد بودن آن باشد، حکم مسجد را داراست، مثل مکانی که در اثر توسعه به مسجد افزوده شده و به قصد اینکه جزء مسجد باشد آن را وقف نموده باشند یا اگر قصد واقف معلوم نیست، سیره مسلمانان و اهل مسجد و ظاهر حال عرف بر آن باشد که با آن مکان به عنوان مسجد رفتار نمایند.

در غیر این موارد اماکنی را که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، ایوان، راهروها، اتاق خادم و . . . و از قصد واقف اطلاع نداریم و نشانه‌ای هم بر جزء مسجد بودن آن نداریم، حکم مسجد را ندارد.

(حضرت امام، آیات عظام سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، گلپایگانی)

پشت بام و سرداب و محراب مساجد جزء مسجد به حساب می‌آید مگر آنکه بدانیم یا اطمینان پیدا کنیم که آن مکان جزء مسجد نیست، همچنین ملحقات مسجد، اگر به قصد اینکه جزء مسجد باشد به آن افزوده شده، حکم مسجد را داراست، مثل مکانی که در اثر توسعه به مسجد افزوده شده و به قصد اینکه جزء مسجد باشد آن را وقف نموده باشند.

در غیر این موارد اماکنی را که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، ایوان، راهروها، اتاق خادم و . . . و از قصد واقف اطلاع نداریم، حکم مسجد را ندارد. (امام خامنه‌ای، آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، صافی، بهجت، فاضل لنکرانی)^۲

حکم صحن و حیاط مسجد

آنچه به مسجد اضافه می‌شود، مانند دهلیز (صحن و سرای جدید) و مانند آن، این‌ها جزء مسجد نیستند؛ مگر علم پیدا شود که جزء مسجد قرار داده شده است. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیات عظام گلپایگانی، صافی، بهجت)^۳

اگر صحن و حیاط مسجد به گونه‌ای است که در آن نماز می‌خوانند و صیغه مسجدیت در آن خوانده‌اند، مثل مسجد امام حسن عسکری علیه‌السلام در قم، می‌توان در آن توقف کرد؛ وگرنه نباید توقف کرد. (آیت‌الله فاضل)^۴

در حال اعتکاف، نزول به سرداب (زیرزمین) مسجد و رفتن به بام مسجد جایز است؛ ولی مقدار اضافی اگر جزئی‌تیش مشکوک باشد، رفتن به آنجا جایز نیست. (آیت‌الله بهجت)^۵

چنانچه جزء مسجد نباشد، نمی‌شود (آیت‌الله تبریزی).^۶

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۳۰؛ امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف؛

۲. تحریر الوسیله مرحوم امام، ج ۱، القول فی شروطه، م ۷، ص ۲۸۰ و کتاب الطهارة، القول فی احکام النجاسات، م ۴، ص ۱۰۸

الاحکام الواضحة فاضل، الاعتکاف، م ۱۱۰۴، ص ۲۶۹ و کتاب الطهارة، م ۲۰۰، ص ۴۴

هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۱، ص ۲۸۰

هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۰، ص ۲۳۹ و استفتانات پیرامون اعتکاف، م ۵۲، ص ۳۹ و ۴۰

العروة الوثقی تعلیقه مرحوم امام، گلپایگانی، مکارم، سیستانی، نوری همدانی، خوئی، فاضل، شیرازی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۲۰ و ۲۳ و العروة الوثقی، ج ۱، کتاب الطهارة، فی احکام النجاسة، م ۱۶

منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی، تبریزی، وحید، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، م ۱۰۷۱ و غسل الجنابة، م ۱۸۰

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰، ص ۳۳۴

امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف: www.leader.ir

۳. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۰؛ صافی، هدایة العباد، م ۱۴۱۱؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۵؛ امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف؛

۴. جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۶۰، م ۶۱۸ و ج ۲، ص ۱۸۲، م ۴۵۶.

۵. استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۹، س ۳۱۶۴.

۶. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۳۸، س ۶۴۶.

نیت مکان خاصی از مسجد برای اعتکاف

هرگاه مکان خاصی از مسجد را به عنوان محلّ اعتکافش تعیین کند، متعیّن نمی‌شود و چنین قصدی بی‌اثر است؛^(۱) یعنی لازم نیست درطول اعتکاف فقط در همان مکان باشد (مراجع عظام تقلید).^۱

(۱) حضرت امام:

حتّی اگر معیّن کند پشت‌بام یا طبقه بالا، نه طبقه پایین یا برعکس اثری ندارد؛ بلکه تعیین جایی خاص در بعض موارد، چه بسا اشکال هم در صحّت اعتکاف وارد کند.^۲

مسجدیّت قبر مسلم و هانی

قبر مسلم و هانی بنابر ظاهر، جزء مسجد کوفه نیست (مراجع عظام تقلید).^۳

شک در مسجدیّت^۴

هرگاه شک کند که فلان قسمت مسجد، (مانند حیاط مسجد) حکم مسجد را دارد یا از ملحقات و املاک مسجد است، حکم مسجد بر آن جاری نمی‌شود (حضرت امام، فاضل، خویی، نوری، گلپایگانی).
غیر از سرداب و محراب و پشت بام مسجد، در جاهای دیگری که معلوم نباشد جزو مسجد است یا نه، اعتکاف صحیح نیست. (امام خامنه ای)^۵

حکم مسجد را ندارد مگر اینکه ظاهر حال، آن باشد که جزء مسجد است. (آیت‌الله مکارم)

اگر اماره و نشانه ای (مانند استفاده مسلمین به عنوان مسجد از آن) بر جزئیّت آن نیست حکم مسجد را ندارد. (سیستانی)

کشف خلاف در مسجد بودن و جامع بودن

هرگاه در مکانی به اعتقاد اینکه مسجد یا مسجدجامع است، معتکف شد، سپس معلوم شود که مسجد نیست یا مسجد جامع نیست، اعتکافش باطل است (مراجع عظام تقلید).^۶

مسجد زنان برای اعتکاف

در اینکه اعتکاف باید در مسجد باشد، تفاوتی بین زن و مرد نیست. بنابراین زنان هم باید در مسجدجامع معتکف شوند و نمی‌توانند در مکانی که در داخل خانه برای نماز اختصاص داده‌اند و همچنین در مسجد قبیله^۷ و مانند آن معتکف شوند (مراجع عظام تقلید).^۸

اعتکاف در مسجد بدون هماهنگی مسئول مربوطه

حکم اعتکاف کسانی که بدون هماهنگی با مسئولین اعتکاف و ثبت نام به مساجد و محلهای اعتکاف می‌آیند چیست؟
اعتکاف آنها صحیح است اما حق استفاده از وسائل و غذاهایی که مسئولین در اختیار معتکفین قرار میدهند را ندارند مگر اینکه مسئول مربوطه اجازه دهد. (امام خامنه ای)^۹

استمرار ماندن در مسجد

انسان در مدت اعتکاف باید در مسجد بماند.

احکام اعتکاف

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۱.

۲. روح‌الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۰، مسئله ۸.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۲.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۳؛ تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۷، س ۷۶۴.

تذکر: ۲۴م عروه الوثقی، سابقاً در راههای احراز مسجد جامع ذکر شد؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۱، م ۴۲.

۵. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف؛

۶. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۵.

۷. یا در مسجدی که نمازجماعت مرتبی ندارد، معتکف شوند.

۸. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲، م ۲۶؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۲، م ۴۵.

۹. امام خامنه ای، استفتاء خصوصی (ادمین)، شماره استفتاء: ۸۳۶۳۸۶ تاریخ استفتاء: ۱۳۹۶/۱۰/۲۷؛

خروج از محل اعتکاف : خارج شدن عمدی و سهوی و جاهل به حکم

اگر معتکف از محل اعتکاف عمداً و اختیاراً در غیر موارد مجاز، خارج شود، اعتکافش باطل می‌شود، هر چند از روی ندانستن مسأله و جهل به حکم باشد (مراجع عظام تقلید)^۱

خارج شدن به خاطر جهل به موضوع:

اگر کسی موضوعاً صحن قدس را جزو مسجد می‌دانسته و به خاطر همین دلیل در حین اعتکاف در آنجا مدت کوتاهی توقف داشته است آیا در این فرض هم اعتکاف باطل است؟
در فرض سوال باطل است. (امام خامنه ای)^۲

خارج شدن به سبب فراموشی

اگر معتکف از روی فراموشی از مسجد خارج شود و زمان خروج به مقداری که صورت اعتکاف به هم بخورد، طولانی نشود: اعتکاف باطل نمی‌شود. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام بهجت، اراکی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی)
اعتکاف باطل می‌شود. (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی)
عدم بطلان محل اشکال است. پس اگر اعتکاف واجب شده باشد، احتیاط به اتمام و اعاده اعتکاف ترک نشود. (آیات عظام مکارم، وحید، گلپایگانی و صافی)^۳

خارج شدن از روی اکراه

اگر معتکف از روی اکراه از مسجد خارج شود و زمان خروج به مقداری که صورت اعتکاف به هم بخورد، طولانی نشود: اعتکاف باطل نمی‌شود. (حضرت امام، آیات عظام، تبریزی، صافی گلپایگانی، خویی، وحید خراسانی، سیستانی، بهجت، اراکی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی)
عدم بطلان محل اشکال است. پس اگر اعتکاف واجب شده باشد، احتیاط به اتمام و اعاده اعتکاف ترک نشود.^۴ (آیت الله گلپایگانی)
مسأله: اگر معتکف به خاطر کار ضروری از مسجد خارج شود ولی مدت خروجش طولانی گردد، به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکافش باطل است، هر چند خروجش از روی اکراه یا اجبار یا اضطرار و یا فراموشی باشد (مراجع عظام تقلید)^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۸. منهاج الصالحین خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس. هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع. هداية العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع، وسیلة النجاة، بهجت، خاتمة فی الاعتکاف، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۱۹۴، الشرط السابع ص ۳۳۲. تحریر الوسيلة، مرحوم امام، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، الشرط السابع، ص ۲۷۹. الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، رفتن به مکانی به گمان تابع مسجد بودن؛

العروة الوثقی، تعلیقه اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، الشرط الثامن.

۲. امام خامنه ای، استفتاء خصوصی (ادمین)، شماره استفتاء: ۵۹۱، کد پیگیری: ۷۰۰۵۹۱۳۰۸

۳. وحید خراسانی، الحاشیة من منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۰۹. تحریر الوسيلة، مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السابع، ص ۲۷۹. منهاج الصالحین خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، خروج در غیر از موارد مجاز؛
<http://www.leader.ir/fa/book/13>

هدایة العباد صافی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السابع، استفتانات پیرامون اعتکاف، صافی س ۶۵، ص ۴۹.

هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع

وسيلة النجاة بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۱۹۴ و استفتانات، ج ۲، س ۳۱۴۹، ص ۴۴۵

الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹

زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص ۱۵۲

العروة الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط الثامن

۴. همان

۵. منهاج الصالحین، خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس

هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۶

هدایة العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۵، ص ۲۴۰

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۶، ص ۳۳۵

تحریر الوسيلة، مرحوم امام، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۱۲

خروج از مسجد برای ضرورت و توقف بین راه

اگر شخص معتکف مثلاً در حین رفتن به سرویس بهداشتی که از مسجد خارج شده است یکی از دوستانش را ببیند و مثلاً در حد چند ثانیه با او احوال پرسی کند برای اعتکاف اشکال دارد؟
اگر توقف مذکور ضرورت عرفی محسوب می شده است اشکالی ندارد و الا موجب ابطال اعتکاف است. (امام خامنه ای)^۱

صورت‌های جواز خروج از مسجد

قبل از شروع در صورت‌های جواز توجه به چند نکته لازم است:

۱. در هر یک از موارد ذیل چنانچه خروج ضرورت عرفی محسوب شود خروج جایز است؛
۲. در فرض جواز خروج سایر شرایط مانند عدم توقف غیر ضروری، انتخاب نزدیکترین راه، سایه و... باید طبق اختلاف اقوال فقهاء رعایت شود.
۳. در هریک از موارد چنانچه خروج طولانی شود به مقداری که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکاف باطل است.

۱. ادای شهادت

خارج شدن، جایز است. (آیات عظام حضرت امام، اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، بهجت، نوری همدانی)
بنابر احتیاط واجب خارج شدن، جایز نیست، مگر آنکه از ضرورات عرفیه بشمار آید. (آیات عظام تبریزی، خوئی، وحید خراسانی، سیستانی)^۲

۲. اداء دین

س: آیا معتکف برای اداء دین می‌تواند از مسجد خارج گردد؟

اگر اداء دین واجب باشد و اداء دین متوقف بر خروج از مسجد باشد، خروج واجب است البته بشرط اینکه خروجش طولانی نشود.^۳
(حضرت امام، آیات عظام سیستانی، مکارم، خوئی، گلپایگانی، فاضل، نوری، بهجت)

وکیل گرفتن در ادای دین^۴

اگر معتکف بتواند برای ادای دین وکیل بگیرد، آیا وکیل گرفتن لازم است؟

اگر محذوری ندارد وکیل بگیرد. (امام خامنه‌ای، آیات عظام شبیری زنجانی، وحید، سیستانی، بهجت)

احکام اعتکاف

۱. الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹

زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۳، ص ۱۵۳

العروة الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، فی شرائط الاعتکاف، م ۳۶

استفتائات جدید، مکارم ج ۲، ص ۴۹۰، صص ۱۶۳ و ۱۶۴.

۱. امام خامنه ای، استفتاء خصوصی (ادمین)، شماره استفتاء: ۵۹۰، کد پیگیری: ۱۰۹۸۹۲۵۹۰؛

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹، ص ۲۸۱

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص ۳۳۴

هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳، ص ۲۸۰

هدایة العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲، ص ۲۳۹

الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹

زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۲

العروة الوثقی، تعلیقه امام، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۰

هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۲۸۳، ص ۸۳

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، سیستانی، وحید، ج ۱ الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس. آیت الله تبریزی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۶۳۷، ص ۱۳۷

۳. العروة الوثقی، تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، مکارم، خوئی، سیستانی، فاضل، نوری همدانی، ج ۲ کتاب الاعتکاف، فی شرائط الاعتکاف، م ۳۴

هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲، ص ۲۸۳، ص ۸۳

تنقیح مبانی العروة تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، م ۳۴، ص ۲۵۸

استفتائات بهجت، ج ۲، ص ۳۱۵۰ و ۴۴۵ و ۴۴۶

۴. استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، ص ۱۱

در صورتی که بتواند شخص دیگری را مأمور این کار کند اولویت دارد. (آیت الله مکارم شیرازی)
 بلی می تواند و در بعض موارد واجب است. (آیت الله صافی گلپایگانی)
 می تواند خارج شود و واجب نیست حتماً وکیل بگیرد. (آیت الله فاضل لنکرانی)
 چنانچه ضرورت داشته باشد، اشکال ندارد. (آیت الله نوری همدانی)

۳. تشییع جنازه^۱

اگر به صورتی با میت ارتباط داشته باشد که تشییع او از ضروریات عرفیه به حساب آید شرکت در تشییع جنازه، جایز است. (آیات عظام حضرت امام، نوری همدانی)
 رفتن به تشییع جنازه در صورتی که ضرورت عرفی به حساب آید و آن قدر طولانی نشود که باعث محو صورت اعتکاف شود، اشکال ندارد. (امام خامنه ای)
 خروج معتکف برای تشییع جنازه جائز است. (آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، سیستانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، بهجت)

۴. عیادت مریض:

خروج معتکف برای عیادت مریض جائز است. (آیات عظام گلپایگانی، خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، سیستانی، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، بهجت)^۲

۵. نماز جمعه

چنانچه نماز جمعه در بیرون از محل اعتکاف برگزار شود:
 با انتخاب نزدیکترین راه و معطل نشدن در بین راه اشکال ندارد؛ ولی نباید خروج او به مقداری باشد که صورت اعتکاف به هم بخورد. (امام خامنه ای)
 معتکف می تواند برای شرکت در نماز جمعه از محل اعتکاف خارج گردد ولی خروج او باید به مقدار لازم باشد. (آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی، بهجت، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، سیستانی)^۳

۱. هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳.

هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲.

منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی، تبریزی، وحید، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس.

تعلیقہ العروة الوثقی مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۰، استفتائات جدید، مکارم، ج ۲، ص ۱۶۴.

هزار و یک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۷۸، ص ۸۲.

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص ۳۳۴

الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹

زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۲

تحریر الوسيلة، مرحوم امام، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹

امام خامنه ای، سایت احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، خارج شدن برای تشییع جنازه:

۲. هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳.

هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲.

منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی، تبریزی، وحید، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس.

مکارم، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۶۴، ص ۴۹۴.

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص ۳۳۴

زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۲

۳. هدایة العباد گلپایگانی ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۳

هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۲

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص ۳۳۴

استفتائات، بهجت، ج ۲، ص ۴۴۵.

اگر عرفاً و یا شرعاً ضرورتی نباشد، به احتیاط واجب نمی‌تواند خارج شود. (آیت الله شبیری زنجانی)^۱
 معتکف نمی‌تواند برای شرکت در نماز جمعه از محل اعتکاف خارج گردد. (آیت الله تبریزی)^۲
 نمی‌تواند مگر اینکه حضورش ضرورت داشته باشد. (آیت الله نوری همدانی)^۳

نماز جماعت:

خروج برای نماز جماعت مشکل است مگر در مکه مکرمه. (آیات عظام مرحوم امام، سیستانی، نوری همدانی، گلپایگانی، صافی)
 خروج محل اشکال است حتی در مکه. (آیت الله فاضل لنکرانی)
 جایز نیست. (آیت الله مکارم شیرازی)
 می‌تواند. (آیات عظام اراکی، خوئی)
 معتکف نمی‌تواند برای نماز جماعت از محل اعتکاف خارج شود مگر در مکه مکرمه. (آیات عظام بهجت، تبریزی)^۴

۶. استقبال و تودیع مؤمن

اشکال دارد. (آیات عظام خویی، وحید، سیستانی)^۵
 جایز نیست. (آیت الله تبریزی)^۶
 جایز است. (آیات عظام گلپایگانی، بهجت)^۷

۷. خروج برای وضو و غسل مستحبی

س: آیا در هنگام اعتکاف برای غسل‌های مستحبی مثل غسل جمعه می‌تواند از مسجد خارج بشود (البته در صورتی که در مسجد نتواند غسل یا وضو را انجام دهد)؟
 مانعی ندارد. (امام خامنه ای، آیات عظام مکارم، فاضل لنکرانی)
 بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت الله سیستانی)
 اگر ضرورت دارد، می‌تواند. (آیت الله صافی گلپایگانی)
 اگر ضرورت عرفی محسوب شود جایز است والا بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (آیات عظام خوئی، وحید خراسانی)

احکام اعتکاف

الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، ص ۲۶۹

جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۶۰

تعلیق العروة، الوثقی سیستانی، مکارم، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحة، م ۳۰

مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۴

امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، شرکت معتکف در نماز جمعه؛

۱. استفتانات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۳

۲. استفتانات جدید، ج ۲، س ۶۳۶ و ۱۳۷ و تنقیح مبانی العروة تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، م ۳۰، پاورقی ۱، صص ۲۵۳ و ۲۵۴

۳. هزار یک مسأله فقهی، ج ۲، س ۲۸۶، صص ۸۳ و ۸۴

۴. تحریر الوسیله ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ ص ۲۸۱

زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲ ص ۱۵۲

هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ ص ۲۸۰

هدایة العباد صافی ج ۱ شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲ ص ۲۳۹

العروة الوثقی تعلیق فاضل، مکارم، خویی، سیستانی، نوری همدانی، شرائط الاعتکاف، م ۳۰

منهاج الصالحین سیستانی، ج ۱ الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس ص ۳۴۴

هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲ ص ۲۷۷ و ۸۲

تنقیح مبانی العروة تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۳۰ پاورقی ۱ ص ۲۵۴

بهجت، جامع المسائل، ج ۲، ص ۴۴، فصل اول بیان اعتکاف و شروطه. استفتانات، ج ۲، س ۳۱۴۵.

۵. خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۰۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۳۴.

۶. استفتانات جدید، ج ۲، س ۶۵۸.

۷. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۳؛

بهجت، وسیلة النجاة، ص ۳۳۵.

در فرض ضرورت شرعی و یا عرفی می‌تواند از مسجد خارج شود. (آیت الله شبیری زنجانی)
خارج شدن برای غسل مستحبی و ام داوود جایز نیست. (آیات عظام نوری، تبریزی)^۱

غسل نیمه رجب

آیا استحباب غسل نیمه رجب ثابت است یا خیر؟

استحباب غسل نیمه رجب ثابت است. (حضرت امام، امام خامنه ای، فاضل، صافی، نوری، بهجت)
به احتیاط واجب به قصد رجاء انجام دهد. (آیت الله مکارم)
استحباب آن ثابت نیست و رجاء اشکالی ندارد. (آیات عظام خوئی، سیستانی، وحید، شبیری زنجانی)^۲

استحباب غسل ام داود

آیا استحباب غسل ام داود ثابت است یا خیر؟

استحباب آن ثابت است. (حضرت امام، آیت الله فاضل، امام خامنه ای، نوری، صافی)
استحباب آن ثابت نیست. (آیات عظام خوئی، وحید، سیستانی، تبریزی، شبیری)^۳

خارج شدن برای وضوی مستحبی

سوال: خارج شدن از محلّ اعتکاف برای وضوی مستحبی چه حکمی دارد؟

اگر امکان وضو گرفتن در داخل مسجد نباشد، مانع ندارد لکن خروج به مقدار ضرورت و نیاز باشد. (امام خامنه ای، آیات عظام مکارم، فاضل،)

اگر ضرورت عرفی نباشد، بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (آیات عظام سیستانی، وحید، خوئی، تبریزی)
جایز نیست. (آیت الله شبیری زنجانی)^۴

سوال: در صورتی که شرایط برای وضو گرفتن در خود مسجد فراهم باشد، آیا معتکف می‌تواند به خارج از

مسجد برای وضو گرفتن برود؟

در فرض مرقوم نمی‌تواند. (مراجع عظام تقلید)^۵

۸. شرکت در درس یا امتحان

س: آیا معتکف برای شرکت در دروس دبیرستان یا دانشگاه یا حوزه می‌تواند از محلّ اعتکاف خارج گردد؟

۱. تبریزی، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۶۳۶، ص ۱۳۷ و استفتانات جدید، ج ۱، ص ۷۲۸، ص ۱۵۲؛ آیت الله فاضل، جامع المسائل ج ۱ سوال ۶۱۶؛ مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۴۹۶، ص ۱۶۵؛ صافی، سایت معظم له، احکام اعتکاف، <http://saafi.com/news/11>؛ استفتانات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۳؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، استفاده از سرویس‌های بهداشتی خارج از مسجد؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، اعتکاف، م ۱۰۷۲؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۲۱۴۷، منهاج الصالحین، ج ۱، شرط ششم، م ۱۰۷۲؛ شبیری زنجانی، سایت، استفتانات منتخب، س ۶۵۵؛ نوری، سایت، <http://www.noorihamedani.com/en/articles/view/1825>

۲. عروه الوثقی، ج ۱، غسل، غسل های مستحبی، السادس؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۴۴؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۶۰۸؛ شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۶۵۲؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۳۴۱؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، غسل، غسل های مستحبی، م ۴۵۶؛ بهجت، توضیح المسائل، غسل های مستحب؛

۳. عروه الوثقی، ج ۱، غسل، غسل های مستحب، اغسال فعلیه، الحادی عشر؛ امام، تحریر الوسیله، غسل های مستحبی، غسل های فعلیه؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، غسل، غسل های مستحبی، م ۴۵۹؛ امام خامنه ای، سایت، اعتکاف، <http://www.leader.ir/fa/book/111?sn=20167>؛ خوئی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، اغسال مستحبی، اقتباس از م ۳۴۱؛ شبیری، مسائل شرعی، اقتباس از م ۶۵۱؛

۴. استفتاء خصوصی کتبی؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۴۷؛ وحید و خوئی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۷۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، شرط ششم، م ۱۰۷۲؛ شبیری زنجانی، سایت، yon.ir/z7JPX؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، استفاده از سرویس‌های بهداشتی خارج از مسجد

۵. استفتاء خصوصی کتبی

نمی تواند خارج شود مگر اینکه خروج برای درس ضرورت عرفی بشمار آید، البته نباید خروج به حدی باشد که صورت اعتکاف از بین رود. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، مکارم، نوری، شبیری زنجانی، وحید خراسانی) نمی تواند. (آیات عظام فاضل لنکرانی و صافی گلپایگانی)

بعید نیست شرکت در درس از موارد حاجت عرفیه و ضرورت عرفیه باشد و خروج برای آن به مقدار ضرورت، جائز است. (آیت الله اراکی)^۱

۹. شرکت در امتحان^۲

اگر شرکت در امتحان ضرورت عرفی دارد مانعی ندارد مانند ایستادن برای انسان سرنوشت ساز باشد. ولی خروج از مسجد نباید به حدی برسد که صورت اعتکاف محو شود. (امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، خوئی، وحید، مکارم) خروج از محل اعتکاف برای امتحان مهم، ضرورت عرفیه به حساب آمده و مانعی ندارد. (آیت الله وحید) جایز نیست. (آیت الله صافی)

اگر شرکت در جلسه امتحان برایش لازم و ضروری است، می تواند از مسجد خارج شود ولی در صورتی که توقّفش بیرون مسجد زیاد طول بکشد به حدی که صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف خود به خود باطل می شود. (آیت الله شبیری زنجانی) در صورتی که وقت امتحان منحصر باشد و وقت دیگری نداشته باشد خروج مانعی ندارد به شرط آنکه اقتصار کند به اقل مسافت، و اقرب طرق، و اقل ازمنه امکان، به طوری که بیش از مقدار ضرورت، خارج مسجد مکث نکند و زیر سقف ننشیند و راه نرود حتی الامکان و پس از قضای ضرورت فوراً برگردد. (آیت الله اراکی)

سوال: در فرض جواز خروج معتکف مانند امتحان چه مدت زمانی را می تواند بیرون از مسجد بماند؟^۳

خروج و توقف در خارج مسجد باید به مقدار ضرورت و حاجت باشد و در همین صورت نیز، اگر خروج طولانی شود به گونه ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکاف باطل است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، فاضل، خوئی، مکارم، نوری، وحید، خوئی، صافی، گلپایگانی، اراکی، بهجت، تبریزی)

مدت زمان به ساعت برای خروج مانند امتحان:

به مقدار محدود که منافات با صدق اعتکاف نداشته باشد (برای یک یا دو ساعت اشکالی ندارد)، مانعی ندارد. (امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، مکارم)^۴

احکام اعتکاف

۱. استفتانات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۸، جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۱۵، ص ۱۴۴، پاسخ به سیصد مسأله موجود در سایت آیت الله صافی؛ عروه الوثقی، احکام اعتکاف، شرط هشتم، خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۷۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۷۲؛ آیت الله اراکی: استفتانات، اعتکاف، س ۲، ص ۵۹.

۲. مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۱۶ تا ۱۲۰؛ سایت معظم له، yon.ir/nv4Gu؛ استفتانات آیت الله وحید، موجود در سایت معظم له، به نشانی: yon.ir/g3i9H، آیت الله اراکی: استفتانات، اعتکاف، س ۳، ص ۵۹. آیت الله سیستانی: استفتاء خصوصی کتبی؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، شرکت در امتحان؛ صافی، سایت معظم له، <http://saafi.com/news/4750>؛ س ۳۸. خروج برای شرکت در جلسه امتحان مثل کنکور و آزمون ها و مصاحبه های مختلف شغلی؟

۳. جایز نیست، س ۳۸. خروج برای شرکت در جلسه امتحان مثل کنکور و آزمون ها و مصاحبه های مختلف شغلی؟ ۳۸. جایز نیست؛ عروه الوثقی، احکام اعتکاف، شرط هشتم، خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۷۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۷۲؛

۴. عروه الوثقی، احکام اعتکاف، م ۳۵ و ۳۶؛ خوئی و حید و تبریزی، منهاج الصالحین، الخاتمه فی الاعتکاف، م ۱۰۷۲، السادس؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۱۵؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۹۴؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، شرکت در امتحان؛

۵. سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۱۴۷، پاورقی؛ مکارم، سایت معظم له، yon.ir/nv4Gu؛ امام خامنه ای، استفتانات خصوصی، شماره استفتاء ۶۴۴۴۶۷؛ تاریخ استفتاء: ۱۳۹۵/۰۱/۲۷؛

۱۰. وسایل مورد احتیاج

سؤال: خروج معتکف از مسجد برای آوردن وسایل مورد احتیاجش چه حکمی دارد، در فرضی که می‌تواند فرد غیر معتکفی را برای آوردن آن وسایل مأمور نماید؟^۱

اگر مأمور کردن دیگران محذوری ندارد، خارج نشود. (امام خامنه‌ای، آیات عظام شبیری، سیستانی) در فرض سؤال جایز نیست. (آیات عظام مکارم شیرازی، وحید، فاضل)

اگر ارجاع به غیر به طور متعارف ممکن باشد خود معتکف خارج نشود. (آیت‌الله صافی گلپایگانی)

معلوم شد لزوم اقتضای بر مقدار ضرورت، لذا تا نائب گرفتن مقدور باشد نباید خارج شود. (آیت‌الله بهجت)

نذر برای خروج از مسجد

اگر قبل از اعتکاف نذر کرده باشد چهل روز به زیارت مشرف شود آیا می‌تواند در ایام اعتکاف برای عمل به نذر خود و زیارت از مسجد خارج شود؟

باید خارج شود و زیارت کند اما بنا بر احتیاط واجب باید کوتاهترین راه را انتخاب کند و به حداقل زیارت اکتفا کند و برگردد. (امام خامنه‌ای)^۲

خروج برای راهپیمایی

لطفاً حکم خارج شدن از اعتکاف برای راهپیمایی روز قدس را بیان فرمائید؟

به طور کلی معتکف می‌تواند برای امور ضروری شرعی و عرفی و عقلی از مسجد خارج شود ولی اگر به قدری طول دهد که صورت اعتکاف محو شود، اعتکاف صحیح نیست؛ و تشخیص ضروری شرعی و عرفی و عقلی با خود مکلف است و در صورت شک که خروج ضروری است یانه نمی‌تواند خارج شود. (امام خامنه‌ای)^۳

خروج جهت تهیه غذا

سؤال: خروج معتکف از مسجد برای تهیه غذا و شستن لباس‌ها و ظروف خود چه حکمی دارد و اگر شخص غیر معتکفی این کارها را برای او انجام دهد، وظیفه چیست؟^۴

چنانچه عرفاً ضرورت دارد که برای صرف غذا از مسجد بیرون رود جایز است، اما زیاد معطل نشود و اگر ضرورت عرفی ثابت نباشد، جایز نیست. (امام خامنه‌ای)

اگر خروج ضرورت عرفی ندارد و فرد دیگری هست که احتیاج او را برطرف کند، خروج جایز نیست. (آیات عظام نوری همدانی، تبریزی)

خروج بعضی از اعضاء بدن از مسجد

حکم خروج بعضی از اعضای بدن از مسجد در حال اعتکاف

اگر در حال اعتکاف بعضی از اعضای بدن را از مسجد خارج کند، اعتکاف صحیح است؟

خروج بعضی از اجزاء بدن معتکف مانند دست یا سر و مانند اینها از مسجد اشکال ندارد. (آیات عظام حضرت امام، خوئی، اراکی، گلپایگانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، فاضل لنکرانی، سیستانی)^۵

۱. استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ‌گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۱۰، آیت‌الله حسینی شاهرودی: استفتاء خصوصی کتبی.

۲. امام خامنه‌ای، استفتاء خصوصی (ادمین)، شماره استفتاء: ۸۳۶۳۸۱ تاریخ استفتاء: ۲۷/۱۰/۱۳۹۶؛

۳. امام خامنه‌ای، استفتاء خصوصی (ادمین)، شماره استفتاء: ۷۷۴۸۹ تاریخ استفتاء: ۲۳/۰۳/۱۳۹۶؛

۴. هزار و یک مسأله فقهی، ج ۲، س ۲۷۹، ص ۲۷۹، آیت‌الله تبریزی، استفتائات جدید، ص ۱۴۰، امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، خروج از مسجد برای غذا خوردن؛

۵. زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص ۱۵۲.

العروة الوثقی، فی شرائط الاعتکاف، الشرط الثامن

تهیه مکان وضو در داخل مسجد

اگر مکان‌هایی برای وضو و شستن دست‌ها و دندان‌ها در خارج از مسجد فراهم شده باشد، آیا واجب است مکان خاصی در داخل مسجد تهیه شود تا معتکف از مسجد خارج نشود؟ صرف نیاز به خروج از مسجد برای طهارت و نظافت - برای جواز خروج - کافی است و تهیه مکانی در داخل مسجد واجب نیست. (امام خامنه‌ای)^۱

حکم خروج از اعتکاف در زمان واجب شدن غسل جنابت

در مسجدالحرام و مسجدالنبی غسل جنابت جایز نیست و واجب است تیمم، از مسجد برای غسل خارج شود و در غیر مسجدالحرام و مسجدالنبی نیز چنانچه غسل جنابت مستلزم مکث و توقف باشد، غسل جایز نیست و گرنه می‌تواند در مسجد غسل نموده یا آنکه برای غسل از مسجد خارج شود و اگر در موردی که خروج واجب است چنانچه عمداً از مسجد خارج نشود، به‌خاطر توقف حرام در مسجد، اعتکافش باطل می‌گردد. (حضرت امام)

غسل جنابت و حیض در دو مسجد شریف مکه و مدینه، مطلقاً جایز است بلکه باید تیمم نموده فوراً خارج شود و در مساجد دیگر نیز اگر غسل، موجب درنگ کردن و یا آلودگی مسجد شود، جایز نمی‌باشد و سایر اغسال واجب و یا مستحب در صورت امکان و عدم مزاحمت برای دیگران اشکال ندارد. (امام خامنه‌ای)

در مسجدالحرام و مسجدالنبی غسل جنابت جایز نیست و در غیر مسجدالحرام و مسجدالنبی نیز چنانچه غسل جنابت مستلزم مکث و توقف باشد، غسل جایز نیست و اگر در موردی که خروج واجب است چنانچه عمداً از مسجد خارج نشود، به‌خاطر توقف حرام در مسجد، بنابر احتیاط واجب اعتکافش باطل می‌گردد. (آیت الله فاضل)

هرگاه در مسجد جنب شود، باید برای غسل از مسجد خارج گردد؛ هر چند امکان غسل در مسجد بدون مکث و آلوده کردن مسجد فراهم باشد و اگر عمداً خارج نشد، به‌خاطر حرمت توقف جنب در مسجد، اعتکافش باطل می‌گردد. (آیات عظام مکارم)

هرگاه در مسجد جنب شود، باید برای غسل از مسجد خارج گردد؛ و در مسجدالحرام و مسجدالنبی باید فوراً تیمم نماید و از مسجد خارج شود و در سایر مساجد بدون تیمم از مسجد خارج می‌شود هر چند امکان غسل در مسجد بدون مکث و آلوده کردن مسجد فراهم باشد و اگر عمداً خارج نشد، به‌خاطر حرمت توقف جنب در مسجد، اعتکافش باطل می‌گردد (آیات عظام گلپایگانی).

اگر انجام غسل جنابت مستلزم هتک یا محذور دیگر باشد واجب است از مسجد برای غسل خارج شود و گرنه، چنانچه زمان غسل در مسجد بیشتر از زمان خروج وی از مسجد نباشد، انجام غسل در مسجد واجب است.

این حکم در زمانی است که نوع حدث، مانع از بودن در مسجد باشد؛ اما اگر مانع محسوب نشود مثلاً حدث مس میّت باشد، چنانچه امکان دارد در مسجد غسل کند، نباید برای غسل از مسجد خارج گردد. (آیت الله خویی)

در غیر مسجدالحرام و مسجدالنبی از سایر مساجد، اگر انجام غسل جنابت مستلزم مکث و توقف در مسجد یا هتک یا محذور شرعی دیگر مثل نجس شدن مسجد نباشد، بنابر احتیاط واجب لازم است در مسجد غسل نماید و گرنه جایز نیست در مسجد غسل کند هر چند زمان غسل کمتر از زمان خروج از مسجد باشد.

اما در مسجدالحرام و مسجدالنبی اگر غسل مستلزم محذور شرعی باشد، واجب است در بیرون مسجد غسل نماید و گرنه چنانچه زمان غسل طولانی‌تر از زمان تیمم و از زمان خروج نباشد، واجب است در مسجد غسل نماید.

۱. امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، تهیه مکان وضو در مسجد؛

۲. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، شرائط صحه الاعتکاف مورد الثامن؛ روح‌الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، شرائط صحه الاعتکاف، مورد السابع، ص ۲۸۸ و ص ۲۹۰، م ۱۰؛ عروة الوثقی، شرائط صحه الاعتکاف، مورد الثامن و م ۳۱؛ امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، غسل معتکف در مسجد؛ گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۱۴؛ صافی هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۱۳، مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۴؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۷۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۳، م ۱۰۷۳؛

این حکم در زمانی است که نوع حدث، مانع از بودن در مسجد باشد؛ اما اگر مانع محسوب نشود مثلاً حدث مس میت باشد، چنانچه امکان دارد در مسجد غسل کند، بنابر احتیاط لازم نباید برای غسل از مسجد خارج گردد (آیت الله سیستانی).

بطلان اعتکاف با ماندن جنب در مسجد^۱

هرگاه در مسجد جنب شود و امکان غسل در مسجد نباشد، واجب است برای غسل کردن از مسجد خارج شود و اگر بیرون نرود، اعتکافش به خاطر حرمت ماندن جنب در مسجد باطل می‌گردد. (حضرت امام، آیات عظام فاضل، سیستانی، مکارم).

هرگاه در مسجد جنب شود واجب است برای غسل کردن از مسجد خارج شود و اگر بیرون نرود، در آن تفصیلی است.^۲ بلی مکث و توقف حرام، جزء اعتکاف محسوب نمی‌شود. اعتکافش به خاطر حرمت ماندن جنب در مسجد باطل می‌گردد. (آیات عظام خویی).

هرگاه در مسجد جنب شود و امکان غسل در مسجد نباشد، واجب است برای غسل کردن از مسجد خارج شود و اگر بیرون نرود، اعتکافش به خاطر حرمت ماندن جنب در مسجد بنابر احتیاط واجب باطل می‌گردد (آیت الله فاضل)

چنانچه محتلم شده باشد، باید فوری از مسجد خارج شده، غسل جنابت انجام دهد و اعتکافش صحیح است؛ ولی اگر جنابت عمدی و برائتر استمنا و مانند آن باشد، اعتکاف باطل می‌گردد. (آیت الله صافی)^۳

باید فوراً غسل را به‌جا آورد. بنابراین اگر غسل در داخل و خارج مسجد ممکن است و غسل در مسجد محتاج توقف و مکث در مسجد است، فوراً خارج شود و در خارج غسل کند. و در دو مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله و مسجد الحرام با تیمم خارج شود. (آیت الله بهجت)^۴

پرسش: انجام غسل در مسجد برای معتکف چه حکمی دارد؟ و آیا بین غسل جنابت و غسل مستحبی دیگر فرقی وجود دارد یا خیر؟

چنانچه مکث او در مسجد حرام نباشد، مثل مستحاضه و کسی که غسل مس میت برعهده او می‌باشد، اگر بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند؛ و الا باید در خارج مسجد غسل کند. لکن برای غسل مستحب نمی‌شود از مسجد خارج شد. و چنانچه مکث در مسجد، حرام مثل جنب، اگر زمان غسل کردن در مسجد اکثر از زمان خروج نباشد و بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند؛ و الا باید خارج شود و در خارج از مسجد غسل کند. (آیت الله تبریزی)^۵

حکم خارج نشدن در صورت وجوب خروج (غیر از جنابت)

اگر خروج از مسجد بر معتکف واجب شود، مثلاً برای پرداخت بدهی یا انجام واجب دیگری که متوقف بر خروج از مسجد است و از مسجد خارج نشود، مرتکب گناه شده، ولی اعتکافش باطل نمی‌شود (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، مکارم، خویی، فاضل، مکارم، نوری، گلپایگانی).^۶

اگر خروج از مسجد از جهت پرداختن دین و قرض که پرداخت آن بر او واجب است یا به جهت رفتن به کار دیگر که ادای آن متوقف بر خروج از مسجد است، بر او واجب باشد، ولی از مسجد خارج نشود، اگرچه کار حرامی کرده است، ولی اعتکاف او صحیح است (آیت الله بهجت).^۷

۱. عروة الوثقی، ج ۲، شرائط صحة الاعتکاف، م ۳۱؛

۲. برای آشنایی با تفصیل مذکور به المستند فی شرح العروة الوثقی، آیت الله خویی، ج ۲۲، ص ۴۴۲، ذیل م ۳۱ مراجعه فرمایید.

۳. پاسخ به سبب مسأله، ج ۲ موجود در سایت، س ۱۳۱

۴. بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۵۰، س ۳۱۶۶

۵. استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۴، س ۷۴۷

۶. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۴

۷. استفتانات، ج ۲، ص ۴۴۵.

رعایت نزدیک‌ترین راه و زیر سایه رفتن در موارد جواز خروج

حکم رعایت نزدیک‌ترین راه

معتکف نباید بیش از مقدار حاجت و ضرورت بیرون مسجد بماند، بر این اساس سؤال ذیل مطرح می‌گردد:

پرسش: آیا مراعات نزدیکترین مسیر در هنگام خروج از محل اعتکاف واجب است؟

احتیاط واجب است. (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیات عظام وحید خراسانی، گلپایگانی، صافی، سیستانی، اراکی، فاضل، نوری همدانی)

بلی، باید نزدیکترین مسیر را برگزیند. (آیت الله بهجت)

انتخاب نزدیک‌ترین راه واجب نیست مگر آنکه اختلاف دو راه بسیار زیاد باشد. (آیت الله مکارم شیرازی)

احتیاط مستحب است. (آیات عظام خوئی، تبریزی)^۱

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شخص در انتخاب مخیر است و الا هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد لازم است انتخاب شود. (آیت الله شبیری زنجانی)^۲

سوال: کسی که از مسجد برای غسل واجب خارج می‌شود آیا می‌تواند با وجود حمام نزدیک به مسجد، به حمام دورتر برود؟

باید محلی را انتخاب کند که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد باشد. (امام خامنه‌ای)

حمامی را انتخاب کند که رفتن به سوی آن و غسل کردن در آن نسبت به حمام دیگر وقت کمتری را اشغال می‌کند. (آیت الله سیستانی)

هرگاه زمان آنها مساوی باشد اولویت با حمام نزدیک است. (آیت الله مکارم شیرازی)

اگر مستلزم توقف کمتر نمی‌شود نمی‌تواند. (آیت الله صافی گلپایگانی)

اقرب طرق را اختیار کند. (آیت الله وحید خراسانی)

برای هر حاجت و ضرورتی که از مسجد خارج می‌شود باید اقتضای بر اقل نماید از جهت خروج از مسجد. (آیت الله بهجت)

خیر (آیت الله فاضل لنکرانی)

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شخص در انتخاب مخیر است و الا هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد لازم است انتخاب شود. (آیت الله شبیری زنجانی)^۳

سوال: شخصی در حال اعتکاف احتیاج به طهارت (وضو یا غسل) پیدا می‌کند اگر طهارت در نزدیک‌ترین محل خارج مسجد، مستلزم توقف و مکث زیاد در خارج مسجد است آیا می‌تواند به مکان دورتر که زمان کمتری معطل می‌شود برود؟

هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد باشد، باید انتخاب شود. (امام خامنه‌ای) احکام اعتکاف

میزان دوری یا نزدیکی به مسجد نیست بلکه میزان، بودن در خارج مسجد است که باید سعی شود هر چه کمتر در خارج مسجد توقف کند. (آیت الله سیستانی)

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹؛ الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس؛ هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳؛ هداية العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲؛ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۳؛ زبدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲ ص ۱۵۲، امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، انتخاب مسیر کوتاه در خروج اضطراری؛ تعلیقه العروة الوثقی مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۵؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی ج ۱ الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس؛

۲. شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، خروج از مسجد

۳. استفتانات خصوصی کتبی؛ شبیری، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، خروج از مسجد

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شخص در انتخاب مخیر است و گر نه هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد، لازم است انتخاب شود. (آیت الله شبیری زنجانی)

آری این کار اولویت دارد. (آیت الله مکارم شیرازی)

بلی می‌تواند. (آیت الله صافی گلپایگانی)

توقف کمتر را اختیار کند. (آیت الله وحید خراسانی)

برای هر حاجت و ضرورتی که از مسجد خارج می‌شود باید اقتضای بر اقل نماید از جهت خروج از مسجد. (آیت الله بهجت)

بلی، باید به آنجا که زمان کمتر می‌برد، برود. (آیت الله نوری همدانی)

مانعی ندارد بلکه باید به جایی برود که زمان کمتری خارج مسجد باشد. (آیت الله فاضل لنکرانی)^۱

در فرض زمان کمتر مانعی ندارد. (آیت الله تبریزی)^۲

سوال: حکم مسأله قبل در مورد تخلی و توالی رفتن چیست؟ گاه توالی نزدیک شلوغ است و مستلزم توقف زیاد در خارج مسجد است ولی در توالی دورتر کمتر معطل می‌گردد؟
حکم مسأله قبل را دارد.^۳

حکم توقف و مکث

واجب است به مقدار ضرورت مکث کند.^۴

حکم نشستن در زیر سایه

معتکف در خارج از مسجد، در صورت امکان نباید زیر سایه (خوئی، وحید، تبریزی: بنا بر احتیاط واجب) بنشیند، لذا نشستن زیر سایه در خارج از محل اعتکاف، اگر قضاء حاجت و رفع نیاز متوقف بر نشستن باشد، اشکال ندارد. (مراجع عظام تقلید)

اگر برای ضرورت ناچار شود از مسجد بیرون رود، باید از تأخیرهای بی‌مورد مانند نشستن یا استراحت در زیر سایه و امثال آن اجتناب کند و بیش از مقدار ضرورت بیرون مسجد نماند. (امام خامنه ای)

در خارج از مسجد، در صورت امکان، نباید در روز، زیر سایه بنشیند؛ ولی اگر انجام آن کار، جز با نشستن معتکف زیر سایه انجام نمی‌شود، اشکال ندارد و بنا بر احتیاط واجب بعد از انجام آن کار و رفع نیاز نباید بنشیند؛ مگر آنکه ضرورتی پیش آید (آیت الله سیستانی)

آیا معتکف می‌تواند در موارد جواز خروج از مسجد هنگام رفتن یا برگشتن بر روی صندلی اتوبوس بنشیند؟ ج: به تناسب حکم و موضوع به نظر می‌رسد که جلوسی که نهی شده، برای این است که انسان زود برگردد و لذا نشستن مذکور، مانعی ندارد (آیت الله شبیری زنجانی)

حکم راه رفتن در زیر سایه

بلی می‌تواند هر چند احتیاط مستحب ترک آن است.

(حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، سیستانی، نوری همدانی، خوئی، شبیری زنجانی)

بنا بر احتیاط واجب زیر سایه راه نرود. (آیات عظام صافی گلپایگانی، اراکی، بهجت)

نباید زیر سایه راه برود. (آیت الله گلپایگانی).^۱

۱. استفتائات خصوصی کتبی؛

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۷۲۹، ص ۱۵۲

۳. استفتاء خصوصی کتبی

۴. عروه الوثقی، احکام اعتکاف، م ۳۵؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۲۰۳؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۱۲؛ خوئی و وحیدو تبریزی، الخاتمه فی الاعتکاف، م ۱۰۷۲، السادس؛

۵. امام خامنه ای، جزوه اختلاف فتاوی سال ۹۹، عروه الوثقی، احکام اعتکاف، م ۳۵؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۲۰۳؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۱۲؛ خوئی و وحیدو تبریزی، الخاتمه فی

الاعتکاف، م ۱۰۷۲، السادس؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتائات، اعتکاف، خروج از مسجد؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۵۱؛

حکم نشستن در غیر سایه

آیا معتکف در خارج از مسجد می‌تواند در مکانی که سایه نیست مثلاً زیر آفتاب بنشیند:

بنابر احتیاط واجب بنشیند مگر در حال ضرورت. (حضرت امام، آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، فاضل، تبریزی، صافی، وحید خراسانی،

نوری همدانی، بهجت)

بنابر احتیاط واجب بعد از قضاء حاجت و رفع نیاز بنشیند مگر در حال ضرورت. (آیت الله سیستانی)

نباید بنشیند. (آیت الله مکارم شیرازی)^۲

تفاوت نداشتن در انواع توقف، نشستن و... در مسجد

تفاوتی بین انواع توقف و بودن در مسجد نیست. بنابراین می‌تواند بنشیند یا بخوابد یا راه برود؛ زیرا آنچه لازم است، آن است که

به قصد عبادت در مسجد توقف کند، به هر شکلی که باشد (مراجع عظام تقلید).^۳

خروج طولانی

هرگاه بنابر ضرورتی از مسجد خارج شد و خروجش طولانی گردد به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکافش باطل می‌شود

(مراجع عظام تقلید).^۴

خروج برای طلاق رجعی در اعتکاف

هرگاه مردی همسر معتکفش را طلاق رجعی دهد، بر زن واجب است که برای سپری کردن عده طلاق به منزلش بازگردد.^(۱) بنابراین،

اعتکافش باطل می‌شود و چنانچه واجب نا معین و غیرمحدود بوده، پس از تمام شدن عده باید آن را از سر گیرد. و اگر واجب معین بوده،^(۲)

بعید نیست^(۳) که مخیر باشد^(۴) بین تمام کردن اعتکاف، سپس خروج یا باطل کردن اعتکاف و خروج؛ چون دو واجب با هم تراحم کرده‌اند^(۵) و

دلیلی بر اهمیت یکی بر دیگری نداریم. اما اگر طلاق بائن باشد، اعتکافش صحیح و خروج از مسجد لازم نیست؛ زیرا واجب نیست زن در

عده طلاق بائن در منزل مشترک باشد (مشهور).^۵

(۱) آیت الله سیستانی:

خروج واجب است، در صورتی که شوهر اجازه تمام کردن اعتکاف را نداده باشد. و این در صورتی است که تمام کردن اعتکاف واجب نباشد و یا

فقط به نذر واجب باشد. و گرنه باید اعتکاف را تمام کند، چنانچه شرط رجوع نکرده باشد و اگر خروج از مسجد و رفتن به منزل واجب باشد

و خارج نشود، باطل شدن اعتکاف محل اشکال است.

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، انتخاب مسیر کوتاه در خروج اضطراری؛

تعلیق العروة الوثقی خوئی، سیستانی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصلوة، م ۳۵، تنقیح مبانی العروة، تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۳۵، پاورقی ۲، ص ۲۵۸

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صله الاعتکاف، م ۱۲۰۳، الاحکام الواضحة فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳؛ شبیری زنجانی، سایت،

کتابخانه، استفتائات، اعتکاف، خروج از مسجد؛

هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲، مقام معظم رهبریا حکام اعتکاف سوال ۴۰،

زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۳

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹

هدایة العباد، صافی گلپایگانی ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۲

هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۳

الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس

زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص ۱۵۳

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صله الاعتکاف، م ۱۲۰۳

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط السادس

تعلیق العروة الوثقی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۵

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۷

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۶؛ استفتائات آیت الله بهجت، ج ۲، ص ۴۴۵؛ خوئی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، الخاتمة فی الاعتکاف، بعد از م ۱۰۷۲، السادس؛ صافی، هداية العباد، ج ۱،

م ۱۴۱۵؛

۵. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۵، م ۳۸

(۲) آیت‌الله گلپایگانی:

این حکم در واجب معین، بعد گذشت دو روز است؛ اما در غیر آن، مثل واجب شدن به اجاره و نذر و مانند این‌ها، ظاهر این است که خروج واجب است؛ چون طلاق کشف می‌کند که اعتکاف قبل روز سوم باطل است.

(۳) حضرت امام، :

مسأله مشکل و محل تردید است و نیاز به تأمل بیشتر دارد.

(۴) آیت‌الله مکارم:

اقوی بطلان اعتکاف و رعایت عده است، مشروط بر اینکه وجوب اعتکاف به خاطر نذر یا اجاره بوده باشد؛ هرچند ما در اصل عبادات استیجاریه اشکال داریم، و اما اگر به غیر نذر و اجاره واجب شده، احتیاط تقدیم عده است؛ چون اهمیت دارد.

آیت‌الله فاضل:

احتیاط خارج شدن و قضا کردن اعتکاف است.

(۵) آیت‌الله خویی:

درمورد دو روز اول، وجهی برای واجب بودن اعتکاف در این دو روز بر زن نیست؛ مگر به وسیله نذر یا مانند آن واجب باشد که در این صورت اگر شوهر اذن در تمام کردن اعتکاف بر همسر خود داد، باید اعتکاف را تمام کند به خاطر وفای به نذر و اگر اذن نداد، باید خارج شود؛ چون کاشف از این است که اعتکاف از اول باطل بوده است؛ پس بنابر هر دو فرض، تراحمی وجود ندارد. اما نسبت به حکم روز سوم اعتکاف، اگر گفتیم وجوب رفتن زن به منزل و خروج از مسجد، از احکام عده است و شوهر هم اذن به تمام کردن اعتکاف نداده است، تراحم بین واجب بودن اعتکاف و وجوب خروج وجود دارد؛ اما اگر وجوب خروج، از احکام زوجیت باشد، اتمام اعتکاف بر او واجب است و خروج لازم نیست، هر چند شوهر اذن ندهد؛ چون طاعت از مخلوق در معصیت خداوند متعال جایز نیست.^۱

آیت‌الله مکارم:

اگر زنی را که معتکف است، طلاق رجعی دهند، اعتکافش باطل می‌شود و باید به خانه شوهر برای ادامه عده برود؛ زیرا زن در مدت عده طلاق رجعی نباید از خانه شوهر خارج شود.^۲

۱. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، م ۳۸.

۲. استفتانات جدید، ج ۲، ص ۱۶۶.

فصل سوم: احکام اعتکاف

۱. نذر و اعتکاف

نذر روزه در سفر

مسافر در سفر نمی‌تواند روزه بگیرد؛ مگر اینکه نذر روزه مستحبی در سفر، در وطن خود کرده باشد و این نذر هم باید نذر شرعی باشد؛ یعنی تمام شرایط نذر که از آن جمله صیغه نذر است را دارا باشد.

پرسش: آیا در سفر می‌توان نذر روزه مستحبی کرد؟

نذر روزه مستحبی در حال سفر بنا بر احتیاط واجب صحیح نیست. (امام خامنه ای، آیات عظام صافی، اراکی)
نذر روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ بلکه باید در حضر یا همان وطن خود باشد. (آیات عظام فاضل، نوری همدانی)
اشکال دارد؛ ولی اگر نذر کرد، احتیاط آن است که به نذر خود عمل کند. (آیت‌الله مکارم)
نذر روزه مستحبی در سفر جایز است. (آیات عظام سیستانی، تبریزی، زنجانی)^۱
تذکر: مسافری که با نذر روزه گرفته است، نمازش شکسته است.

قصد روزه دیگر در نذر اعتکاف معین

هرگاه نذر کند که در روزهای معینی (مثلاً سه روز اول ماه شعبان) معتکف شود و روزه نذری یا روزه استیجاری نیز بر عهده داشته باشد، می‌تواند چنین روزه‌هایی را به هنگام اعتکاف نذری به جا آورد، تا هم نذر اعتکاف را انجام داده باشد و هم روزه‌های واجب را. البته اگر به هنگام نذر اعتکاف، قصدش این باشد که روزه مخصوص اعتکاف بگیرد، نمی‌تواند قصد روزه دیگری کند (آیات عظام سیستانی، خوئی، مکارم).^۲

اگر اعتکاف در روزهای معینی را نذر کند و روزه نذری هم داشته باشد، جایز است برای وفای به هر دو نذر، روزه نذری را در اعتکاف نذری بگیرد، و اعتکاف نذری یا استیجاری در ماه رمضان نیز صحیح است (امام: اگر نذر یا استیجار انصراف از ماه مبارک رمضان نداشته باشد).^۳ (حضرت امام، آیت‌الله بهجت)

پرسش: اگر نذر کند در ایام معینی معتکف شود و در اعتکاف روزه هم بگیرد، آیا می‌تواند روزه واجب به نذر دیگر یا اجاره را بگیرد؟ مانعی ندارد. (آیت‌الله تبریزی)^۴

نیت روزه نذر با داشتن روزه قضا

آیا کسی که روزه قضا دارد، می‌تواند روزه مستحبی نذر کند؟

این مسئله سه صورت دارد:

الف. نذرش مطلق است؛ یعنی معین نکرده است که در چه روزی روزه بگیرد. مثلاً بگوید: «برای خدا بر من است که یک روز روزه بگیرم.»

۱. سیستانی، رساله جوان، ص ۲۰۷، درس ۶۳: زنجانی، توضیح المسائل مراجع، ذیل ۱۷۱۷. مسائل جدید، ج ۶، ص؛ خوئی، صراط النجاة، ج ۶، ص ۱۶۳۰؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل؛ امام خامنه ای، سایت احکام اعتکاف، اعتکاف مسافر؛ صافی؛ جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۴۴؛ س ۵۱۶؛ اراکی، استفتائات، ص ۱۵۸، میحث نذر و عهد، س ۱۰؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۱۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۴؛ نوری همدانی، استفتائات، ج ۱، س ۲۳۱؛

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۹، م ۶

۳. روح‌الله خمینی، تحریر الوسیله ج ۱ ص ۳۰۵، کتاب الصوم، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، الثالث. وسیله النجاة، شرایط صحّت اعتکاف، شرط الثالث.

۴. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۵، س ۷۵۳.

ب. نذرش معین است؛ درحالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان قبل از روزه منذور دارد و انجام روزه قضای قبل از روزه منذور نیز ممکن است.

ج. نذرش معین است؛ درحالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان قبل از روزه منذور وجود ندارد و انجام روزه قضای قبل از روزه منذور نیز ممکن نیست.

پاسخ صورت الف و ب:

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه منذور قبل از روزه قضا اشکال دارد و احتیاط واجب این است که روزه منذور را بعد از روزه قضا بگیرد؛ مگر وقت روزه نذری ضیق شود (حضرت امام).

اگر قصد داشته باشد که روزه نذری را بعد از روزه قضا بگیرد، صحیح است. (امام خامنه ای)

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه منذور قبل از روزه قضا اشکال دارد (آیت الله سیستانی).

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه منذور قبل از روزه قضا اشکال دارد (آیت الله مکارم).

نذرش صحیح است و انجام روزه منذور قبل از روزه قضا نیز اشکال ندارد (آیات عظام خویی و فاضل).

صحت نذر در هر دو حالت محل اشکال است (آیت الله گلپایگانی).

پاسخ صورت ج:

نذرش باطل است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و فاضل).

صحت نذر محل اشکال است (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

نذرش صحیح است (آیات عظام خویی و اراکی).

نذر روزه در سفر با داشتن روزه قضا

آیا کسی که روزه قضا دارد، می تواند روزه مستحبی در سفر نذر کند؟

اگر در حضر (قبل از سفر) نذر کند که در روز معینی در سفر روزه بگیرد، نذر و روزه نذری اش صحیح است؛ هرچند قضای روزه واجب برعهده اش باشد (امام خامنه ای) ^۱.

نذر اعتکاف

اگر فردی نذر کند که معتکف شود و یا برای انجام آن اجیر شده باشد، می تواند آن را در ماه رمضان انجام دهد؛ مشروط به اینکه قرینه ای بر انصراف آن به غیر ماه رمضان نباشد. (حضرت امام، آیت الله بهجت) ^۲

اگر اعتکاف را در روزهای معینی نذر کند و روزه نذر هم به گردش باشد، اگر روزه نذری را در ایام اعتکاف بگیرد، مجزی است. (حضرت امام، آیات عظام بهجت، خوئی، فاضل، مکارم، نوری) ^۳

مسأله ای در نذر روزه اعتکاف

اگر نذر اعتکاف کند، کمترین مقداری که به آن نذرش ادا می شود، سه روز است و اگر کمتر از سه روز نذر کند، نذرش بسته نمی شود (سیستانی: اگر اعتکاف معهود را نذر کرده باشد، و گرنه صحیح است). (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام خویی، وحید، سیستانی، فاضل، صافی، بهجت)

اگر سه روز معینی را نذر کند که اتفاقاً روز سوم آن عید باشد، نذرش باطل است (حضرت امام، آیات عظام خویی، وحید، سیستانی، فاضل خوئی، مکارم، نوری).

احکام اعتکاف

۱. مقام معظم رهبری احکام روزه سال ۲۲۴.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، شروط صحت اعتکاف، الشرط الثالث: بهجت، وسیله النجاة، م ۱۱۹۰؛ العروة الوثقی، شرائط صحة العتکاف، م ۶.

۳. تحریر الوسیله، ج ۱، شروط صحت اعتکاف، الشرط الثالث: بهجت، وسیله النجاة، م ۱۱۹۰؛ العروة الوثقی، شرائط صحة العتکاف، م ۶.

اگر اعتکاف پنج روز را نذر کند، پس اگر به شرط عدم زیادی و نقصان باشد (بشرط لا) نذرش باطل است. اما اگر به شرط عدم زیادی باشد و لا بشرط نسبت به کمتر، اعتکاف سه روز بر او واجب است. و اگر به شرط عدم نقصان از پنج روز باشد و لا بشرط نسبت به زیادی، روز ششمی را به اعتکافش اضافه می‌کند، فرقی نمی‌کند که دو روز چهارم و پنجم را از سه روز اول جدا کند یا به آن ضمیمه نماید. (آیات عظام خویی، وحید، سیستانی)^۱

مصادف شدن روز سوم اعتکاف با عید

اگر نذر کند سه روز معین یا بیشتر معتکف گردد، مثل اینکه نذر کند روز ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ ماه مبارک رمضان را معتکف شود، سپس روز سوم مصادف با عید فطر گردد، مثل اینکه ماه رمضان در فرض مثال فوق، ۲۹ روز شود،^(۱) چنین نذری از اصل باطل است و قضا هم ندارد؛ زیرا نذر از ابتدا منعقد نشده است؛ هر چند قضای آن مطابق احتیاط است (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، مکارم، فاضل، خویی).^۲

(۱) حضرت امام:

و همچنین اگر اعتکاف چهار روز یا بیشتر را نذر کند و روز چهارم مثلاً مصادف با عید گردد، در اینجا نذرش باطل است؛ هر چند احتیاط آن است که ماسوای روز عید را از روزهای قبل از عید، بلکه حتی روز یا روزهای بعد از عید را هم معتکف شود، به خصوص اگر تعداد روزها سه روز یا بیشتر باشد. و اگر بازگشت نذرش به دو اعتکاف باشد و اتفاقاً روز سوم عید گردد، واجب است بعد از روز عید معتکف گردد و اگر روز چهارم عید گردد، واجب است قبلش معتکف باشد.^۳

معلق کردن نذر اعتکاف^۴

اگر کسی نذر کند روز آمدن زید معتکف شود، بنابر احتیاط، باطل است که این، نشئت گرفته از صحت اعتکاف سه روز تلفیقی است. و احتیاط این است که اگر کسی این گونه نذر کرد، روزی که احتمال دارد از باب مقدمه روزه بگیرد و از زمان آمدن معتکف بشود، پس اگر در بین روز آمد، رجاءً معتکف بشود و سه روز را تلفیقاً کامل نماید. (حضرت امام)

هرگاه نذر کند که روز بازگشت (مثلاً) پدرش از مکه معتکف شود، چنانچه امکان داشته باشد در آن روز احتیاط کند و از طلوع فجر اعتکاف ببندد، نذرش صحیح است. همچنین اگر یقین داشته باشد که مسافرش قبل از طلوع فجر (اذان صبح) باز می‌گردد. و اگر نذر کند روز پس از ورود مسافرش معتکف شود، بدون شک نذرش صحیح است و باید تا سه روز در حال اعتکاف باشد. (آیت الله مکارم)

اگر کسی نذر کند روز آمدن زید معتکف شود، نذرش باطل می‌باشد و همچنین است حکم بنابر احتیاط واجب اگر خبر گرفتن برایش ممکن باشد و در این صورت وفای به نذر (هر چند به طریق احتیاط) لازم است. (آیت الله سیستانی)

اگر کسی نذر کند روز آمدن زید معتکف شود، نذر صحیح می‌باشد و واجب است از طلوع فجر معتکف بشود، اگر می‌داند زید در اثنای روز می‌آید؛ و الا از زمان آمدن زید معتکف بشود و سه روز دیگر به آن ضمیمه کند. البته در همین صورت (نمی‌داند زید چه موقع می‌آید)، اگر قصدش اعتکاف از طلوع فجر باشد، نذرش باطل است. (آیت الله خویی)

اگر کسی نذر کند روز آمدن زید معتکف شود، نذرش باطل می‌باشد؛ مگر بداند آمدن زید قبل از طلوع فجر است. و اگر نذر کند روز دوم آمدن زید معتکف شود، نذرش صحیح است و واجب است دو روز دیگر هم ضمیمه نماید (آیت الله فاضل).

اگر کسی نذر کند روز ورود زید را معتکف شود، نذر او صحیح است و باید روزهایی را که احتمال ورود زید را می‌دهد، معتکف شود. و در روزی که زید آمد، باید اعتکاف آن روز را تمام کند و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند. (آیت الله تبریزی)

۱. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۰۸، الثالث م ۱۰۶۹، وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۱، مساله الثالث، ۱۰۶۹، فاضل، الاحکام الواضحه، ص ۲۶۸، مساله ۱۱۰۱ الثالث. العروة الوثقی، کتاب الاعتکاف، م ۸؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۴۰۷؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۱۹۸؛ امام خمینی، تحریر الوسیله، کتاب الاعتکاف، م ۴؛

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۸.

۳. حاشیة العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۴. عروة الوثقی، اعتکاف، م ۷ و ۹؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۷، ۲۷؛ تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۵؛

نذر اعتکاف بدون شب

اگر کسی نذر کند که روزها را معتکف شود، ولی شب‌ها را نباشد، نذرش منعقد نمی‌شود (مراجع عظام تقلید).^۱

اعتکاف شب اول در نذر

چنانچه نذر کند سه روز یا بیشتر معتکف شود، لازم نیست شب اول هم درحال اعتکاف باشد؛^(۱) اما اگر نذر کند یک ماه معتکف شود، شب اول که جزء ماه محسوب می‌شود نیز باید درحال اعتکاف باشد^(۲) (مشهور).^۲

(۱) آیت‌الله خویی:

داخل بودن شب اول، تابع قصد ناذر می‌باشد و اگر نذرش مطلق بوده، بعید نیست که داخل نباشد؛ هر چند احتیاط مستحب داخل نمودن شب اول است.^۳

(۲) آیت‌الله مکارم:

این زمانی است که شخص نذرش منصرف به روزهای ماه نباشد؛ بلکه نذر منصرف به خود ماه باشد.^۴ آیت الله سیستانی:

مگر زمانی که مقصود وی در نذر وی روز باشد نه زمان واقع شده بین دو هلال ماه.^۵

پرسش: اگر کسی اعتکاف یک ماه را نذر کند، آیا شب اول هم جزء همان ماه است؟

شب اول هم جزء همان ماه است (آیت الله تبریزی).^۶

بلی، شب اول ماه، جزء ماه است (آیت الله بهجت).^۷

نذر یک ماهه اعتکاف

اگر کسی نذر کند که یک ماه معتکف شود، می‌تواند از اول ماه تا آخر ماه معتکف شود؛^(۱) هر چند ماه ۲۹ روزه باشد؛ اما اگر مرادش مقدار یک ماه بوده است، واجب است ۳۰ روز باشد (مشهور).^۸

(۱) حضرت امام و آیت الله فاضل

احتیاط آن است که یک روز دیگر را هم ضمیمه کند.^۹

آیت‌الله بهجت

احتیاط مستحب اضافه کردن یک روز دیگر می‌باشد.^{۱۰}

آیت‌الله خویی:

واجب است که یک روز دیگر را هم اضافه کند؛ بنابر واجب بودن روز سوم اعتکاف، اگر دو روز قبل را کامل کرده است.^{۱۱}

پرسش: اگر اعتکاف یک ماه را نذر کند و ماه ناقص باشد، تکلیف او ساقط می‌شود یا نه؟

آیت الله تبریزی:

ساقط می‌شود.^۱

احکام اعتکاف

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۱۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۱۱.

۳. حاشیه ایشان بر العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۴. حاشیه العروة الوثقی.

۵. تعلیقه العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۱۱.

۶. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۶.

۷. استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۸، س ۳۱۵۸.

۸. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۱۲.

۹. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

۱۰. بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، ص ۳۳۳، مسئله ۱۱۹۹.

۱۱. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۰.

پرسش: کسی نذر کند یک ماه را اعتکاف نماید و ماه ناقص باشد، آیا باید روز سی‌ام را هم بگیرد یا نه؟

آیت الله بهجت:

با تمام شدن ماه، وظیفه تمام می‌شود و اعتکاف روز سی‌ام از آخر واجب نیست.^۲

متوالی بودن اعتکاف در نذر یک ماهه

اگر اعتکاف یک ماه را نذر کند، واجب است پشت سرهم بیاورد. و اما اگر به مقدار یک ماه را نذر کرده باشد، می‌تواند به صورت متفرقه، سه روز سه روز آن را به جا آورد. بلکه بعید نیست تفریق روز به روز نیز جایز باشد،^(۱) به گونه‌ای که به هر روز اعتکاف نذری‌اش، دو روز دیگر اضافه نماید. و این یک قاعده کلی است در تمام مواردی که از اعتکاف چندروزه، تتابع و پی‌درپی بودن استفاده نشود (مشهور).^۳

(۱) آیت الله گلپایگانی:

یا دو روز دو روز که به هر دو روزی، یک روز دیگر اضافه کند. بنابراین جایز است تفریق به هرنحو ممکن به شرط رعایت اعتکاف روز سوم، هر سه روز.^۴

آیت الله خویی:

این مبتنی بر یکی از دو امر است: یا بنابر اعتبار قصد در وفای به نذر و یا در منذور خصوصیتی باشد که آن خصوصیت در روز اول است، نه دو روز بعدش.

آیت الله سیستانی:

تفریق ذکر شده در صورت مسأله و مانند آن تحقق پیدا نمی‌کند؛ مگر برای متعلق نذر خصوصیتی باشد که بر غیر روز اول مثلاً منطبق نمی‌شود، از باب مثال، خود اعتکاف را نذر کرده به گونه‌ای که روزه‌اش نیز برای اعتکاف باشد، پس روز اول به همین عنوان روزه می‌گیرد و دو روز دیگر را به عنوان روزه استیجاری یا مانند آن روزه می‌گیرد. و اگر چنین تصور نکنیم، به ناچار متعلق نذر بر تمام سه روز منطبق می‌شود.^۵

آیت الله فاضل:

به اینکه یک روز اعتکافش، از نذرش باشد و دو روز دیگر مستحبی، یا واجب بدون نذر به آن اضافه کند. لکن احوط، ترک این تفریق است و بر فرض جواز تفریق روز به روز، تفریق دو روز دو روز نیز باید جایز باشد.^۶

آیت الله مکارم:

مسأله اول: هرگاه نذر کند که یک ماه معتکف شود، واجب است یک ماه پشت سرهم معتکف شود. اما اگر نذر کند که قسمتی از ماه، مثلاً نه روز یا پانزده روز، اعتکاف نماید، می‌تواند به طور پراکنده (سه روز سه روز) معتکف شود، تا آن مقدار که نذر کرده، کامل شود؛ مشروط بر اینکه نذرش انصراف به روزهای پی‌درپی نداشته باشد که در این صورت نیز باید اعتکافش پی‌درپی باشد.^۷

مسأله دوم: چنانچه نذر کند که یک ماه نامعین یا چندین روز پی‌درپی غیرمعین معتکف شود، چه قید «پی‌درپی» را در صیغه نذر آورده باشد یا چنین از نذرش استفاده گردد، و اعتکاف را شروع کند، سپس یک روز یا بیشتر از ایام اعتکاف را باطل کند، تمام روزهایی که معتکف بوده، باطل می‌شود؛ هرچند روزهایی که به طور صحیح در حال اعتکاف بوده، سه روز یا بیشتر بوده باشد و باید اعتکاف را با رعایت تتابع و پی‌درپی بودن از سر بگیرد. و اگر نذرش برای ماه یا روزهای معینی بوده و آن را باطل کرده، باید قضای آن را به صورت پی‌درپی به

۱. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۷

۲. استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۸، س ۳۱۵۹.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۳.

۴. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱.

۵. حاشیه ایشان بر العروة الوثقی.

۶. العروة الوثقی، ج ۲، الاعتکاف م ۱۳.

۷. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۸، م ۳۱.

جا آورد. حتی اگر اعتکاف نذری معین را در آخرین لحظات باطل کند، به گونه‌ای که پس از بطلان، هنوز مقداری از زمان اعتکاف باقی مانده باشد، احتیاط آن است که در این صورت نیز قضا کند.

مسئله سوم: هرگاه نذر کند که یک ماه قمری معتکف شود و ماهی که در آن معتکف شده، ۲۹ روز باشد، احتیاط واجب آن است که روز اول ماه بعد را نیز بر آن بیفزاید؛ زیرا همان گونه که قبلاً گذشت، هرگاه دو روز بر اعتکافش اضافه کند، اعتکاف روز سوم نیز واجب می‌شود.^۱ آیت‌الله تبریزی:

پرسش: اگر کسی نذر کند به مقدار یک ماه معتکف شود، آیا می‌تواند اعتکاف‌های یک روزه به طور متفرق بگیرد؟ پاسخ: در فرض مذکور می‌تواند ده اعتکاف سه روزه به طور متفرق انجام دهد. و چنانچه نذر کند سی اعتکاف ایجاد کند، باید سی بار یک روزه معتکف شود و به هریک از آن روزها دو روز ضمیمه^۲ مجموع ایام اعتکاف نود روز شود. و اگر نذر کند یک روز تنها را اعتکاف کند، بدون ضمیمه کردن دو روز دیگر اعتکافش باطل است.^۳

اخلال در نذر اعتکاف متوالی

اگر نذر یک ماهه اعتکاف یا مدت زمانی را به صورت پی‌درپی داشته باشد، (فرقی نمی‌کند که این را به صورت شرط لفظی در نذر گفته باشد یا به این نیت، نذر را جاری کرده باشد)، سپس یک روز یا بیشتر اخلال در آن ایجاد کند (به اینکه معتکف نشود یا اعتکافش را باطل کند)، کل نذرش باطل می‌شود؛ هر چند آنچه گذشته، سه روز یا بیشتر باشد. و باید از ابتدا با رعایت پشت سر هم بودن روزها اعتکافش را انجام دهد.

و اگر نذر روزهای معینی را داشته باشد، سپس در آن، یک روز یا بیشتر اخلال کند، واجب است آن را قضا نماید^(۱) و احتیاط آن است^(۲) که پی‌درپی باشد. و اگر مقداری از آن روزهایی که برای نذر معین کرده بود، بعد از باطل کردن آن هنوز باقی باشد، احتیاط آن است که ابتدای قضای نذر را^(۳) از همین باقی مانده شروع کند (صاحب عروه).^۴

(۱) آیت‌الله خویی:

بنابر احتیاط.

آیت‌الله فاضل:

یعنی قضای مقداری که نذر کرده، به‌طور کامل.

آیت‌الله سیستانی:

بنابر احتیاط لازم؛ و اما رعایت دو احتیاط دیگر که در ذیل می‌آید، لازم نیست.

(۲) آیات عظام گلپایگانی و مکارم:

اقوی این است (مکارم) و مفهوم قضا چنین اقتضایی دارد.

(۳) حضرت امام:

هر چند اقوی عدم وجوب است.^۴

آیت‌الله بهجت:

هرگاه نذر اعتکاف پیوسته‌ای را در زمانی داشته باشد، سپس به آن اخلال وارد کند یا عمداً یا به خاطر عذری، وفای به نذر دیگر ممکن نیست و واجب است آن را از سر بگیرد با رعایت پیوستگی آن. اما صحت نذر در روزهای گذشته، بستگی دارد به اینکه سه روز از اعتکافش

احکام اعتکاف

۱. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۸، م ۳۲ و ۳۰.

۲. استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۸.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۴.

۴. حواشی بر العروة الوثقی، ج ۲، الاعتکاف، م ۱۴.

را قبل از اخلال انجام داده باشد و داعی و انگیزه او امر فعلی اعتکاف باشد که گمان می‌کرده این امر فعلی ناشی از نذر است و بعد متوجه می‌شود که این چنین نبوده. اما اگر داعی او مقید به نذریّت باشد، اعتکافش باطل است.

و اگر نذر روزهای معینی را داشته، بنابر اظهر لازم نیست استیناف اعتکاف؛ به سبب اینکه آن روزها برای روزه معین شده بودند (که فرض آن است که روزه گرفته و اخلال به اعتکاف است) و آنچه فوت شده، وصف است (معتکف‌بودن) که تفویت آن موجب کفّاره و قضا است؛ و مثل کلی مقید که بر مصادیق خارجی اش منطبق نشود نیست.

و آنچه ذکر کردیم (در قسم دوم یعنی نذر روزه معین)، هنگامی است که اخلال به پیوستگی اعتکاف موجب کمتر شدن اعتکاف از سه روز نگردد؛ و گرنه تعیین زمان برای اعتکاف منافات با اعتبار سه‌روزه اعتکاف پیدا نمی‌کند؛ (یعنی باید رعایت سه روز اعتکاف گردد). پس با انفصال (سه روز) از ابتدا اعتکافش را شروع می‌کند، بنابر اظهر؛ یعنی اعتکاف را به گونه‌ای که پیوستگی در آن رعایت شود، قضا می‌نماید. و اگر مقداری از روزهای معین شده در نذر باقی مانده، ابتدای اعتکاف جدید را از آن‌ها قرار دهد، بنابر احتیاط؛ و در این روزها نیت وظیفه فعلی (مافی‌الذمه) داشته باشد و در خارج این روزها نیت قضا نماید.^۱ آیت‌الله تبریزی:

اگر کسی نذر کند روزهای معینی را معتکف باشد و از آن ایام معین تخلف نماید، یک روز یا بیشتر، بنابر احتیاط قضای آن واجب است.^۲

اخلال در نذر اعتکاف غیرمتوالی

در صورتی که نذر کند چهار روز معتکف شود و پی‌درپی بودن را شرط نکرده باشد و این مطلب از نحوه نذر وی نیز استفاده نشود، سپس در روز چهارم کاری که اعتکاف را باطل می‌کند، انجام دهد، باید روز چهارم را قضا کند^(۱) و دو روز دیگر بر آن بیفزاید. و بهتر آن است^(۲) که روز قضا را اولین روز از این سه روز (در نیت خود) قرار دهد؛^(۳) هر چند مختار است هر روز از این سه روز را نیت قضا کند (مشهور).^۳ (۱) آیت‌الله خویی:

تعبیر به قضا، مسامحی است.

(۲) آیت‌الله مکارم:

بلکه احوط این است.

(۳) آیت‌الله سیستانی:

اظهر آن است که اثری در تعیین آن نیست؛ بلکه روزه قضا انطباق قهری بر این سه روز پیدا می‌کند.^۴ آیت‌الله تبریزی:

اگر اعتکاف چهار روز را نذر کرد و پیوستگی آن چهار روز را شرط ننماید و روز چهارم را برخلاف نذرش عمل کند و از اعتکاف خارج شود، باید اعتکاف آن روز را به‌جا آورد و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.^۵

نذر اعتکاف پنج روز

هرگاه نذر کند پنج روز معتکف شود، باید یک روز دیگر بر آن بیفزاید؛ چه پی‌درپی به‌جا آورد، یا به شکل نا پیوسته (مراجع عظام تقلید).^۶

۱. بهجت، جامع المسائل، ج ۲، ص ۴۸، ۱۳.

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، ۱۵.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، حواشی، ۱۵.

۵. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۶۰.

۶. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، ۱۶، بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۸، س ۳۱۶۱.

ترک نذر معین

اگر نذر کند در زمان معینی (مثلاً یک ماه معین از سال، یا روزهای معینی از ماه خاص) معتکف شود، سپس در آن ایام مخصوص به خاطر فراموشی یا عمداً و عسیناً یا بر اثر اضطرار، اعتکاف را ترک کند، قضای آن واجب است.^(۱) و اگر تشخیص ماه‌ها مشکل شود و در نتیجه نتواند ماه مورد نظر را به‌طور قطعی مشخص کند، به ظن خود عمل می‌کند^(۲) و اگر ظنی نداشت، بین موارد احتمال مخیر است (صاحب عروه).^۱

(۱) مرحوم امام و آیات عظام خویی و سیستانی:

بنابر احتیاط.^۲

(۲) حضرت امام:

محل اشکال است و مشکل‌تر تخیر در فرض عدم ظن است. بلکه اگر حرجی نباشد، احوط جمع بین احتمالات است.^۳

آیت‌الله خویی:

بلکه ظاهر وجوب احتیاط است، تا زمانی که اعتکاف حرجی شود و حکم ظن در این مسأله حکم شک است.^۴

آیت‌الله گلپایگانی:

بلکه باید احتیاط کند، مادامی که حرجی نباشد و در فرض حرج، باید عمل به ظن کند. و اگر ظنی نداشت، آخرین زمانی را که احتمال می‌دهد منذور بر آن منطبق باشد، انتخاب می‌کند و آن را به قصد مافی‌الذمه می‌آورد، بدون قصد ادا یا قضا.^۵

آیت‌الله سیستانی:

بلکه باید هر ماهی را سی روز حساب کند، مادامی که علم به نقصان به حسب معمول نداشته باشد.^۶

آیت‌الله فاضل:

بلکه باید احتیاط کند به جمع کردن بین احتمالات، مادامی که مستلزم حرج نشود؛ بدون فرق بین صورت ظن و عدم آن.^۷

آیت‌الله مکارم:

مگر اینکه احتیاط ممکن باشد و عسر و حرج لازم نیاید؛ که احتیاط واجب آن است مطابق احتیاط عمل کند. و چنانچه به هیچ‌کدام از ماه‌ها ظن ندارد، بین ماه‌هایی که محتمل است، مخیر است.^۸

آیت‌الله تبریزی:

اگر زمان معینی را برای اعتکاف نذر کند، ولی آن اعتکاف را به جهت فراموشی یا نافرمانی یا زیادی اضطرار ترک کند، بنابر احتیاط، قضای آن را به‌جا آورد.^۹

۲. اذن شوهر، والدین، و صاحب کار در اعتکاف؛

اجازه صاحب کار

آیا اجازه صاحب کار برای صحت اعتکاف معتبر است؟

احکام اعتکاف

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۱، م ۱۷.

۲. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۱۳۲.

۳. همان.

۴. همان.

۵. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۲.

۶. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۱۳۲.

۷. همان.

۸. حاشیه العروة الوثقی؛ اعتکاف عبادتی کامل، م ۳۵.

۹. استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۷.

کسی که در استخدام دیگری است مانند برخی از کارمندان یا کارگران در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می‌باشد و اعتکاف با عمل اجاره منافات دارد باید از صاحب کار اجازه بگیرد. (آیات عظام خوئی، اراکی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، بهجت)^۱

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر در مدت اعتکاف می‌باشد، اجیر باید از صاحب کار و مستأجر برای اعتکاف اجازه بگیرد اما در غیر اینصورت اعتبار اجازه در صحت اعتکاف معلوم نیست بلکه در بعضی فروض، معلوم العدم است. (حضرت امام)

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می‌باشد، اجیر باید از صاحب کار و مستأجر برای اعتکاف اجازه بگیرد اما اگر اجیر مالک منافع بدنی خویش است و تنها برای انجام عملی در ذمه اجیر شده است، مخالفت او و وفاء نکردن به آنچه برایش اجیر شده موجب بطلان اعتکاف نیست. (آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی)

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می‌باشد، در صورتی که اجیر در مکث و توقف خارج از محل کار مجاز باشد و اعتکاف هم برای شغل و کسب نباشد، اعتکافش صحیح است، هرچند در خصوص اعتکاف از صاحب کار اجازه نگرفته باشد. (آیت الله سیستانی)^۲

اجازه پدر و مادر

پرسش: آیا فرزند باید برای اعتکاف از والدین خود اجازه بگیرد حتی اگر معتکف شدن او موجب اذیت و آزار و یا زحمت آنان نباشد؟

در صورتی که اعتکاف موجب آزار و اذیت والدین باشد، اعتکاف باطل است و اگر موجب اذیت آنان نباشد احتیاط مستحب است اجازه بگیرد. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، خوئی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی، بهجت)^۳
اگر اعتکاف باعث اذیت والدین باشد و این اذیت، از روی دلسوزی آنان باشد، چنین اعتکافی باطل است. (آیت الله سیستانی)^۴
در صورت عدم ایذاء اجازه والدین شرط نیست، بلی احتیاط خوب است.

اگر فرزند بداند که پدر یا مادر، از انجام اعتکاف به جهت مهربانی و شفقت بر فرزند اذیت می‌شوند و یا اگر پدر یا مادر از انجام اعتکاف نهی کنند و مخالفت با آنان سبب اذیت و آزارشان می‌شود، اعتکاف باطل می‌گردد. (آیت الله صافی گلپایگانی)^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۷۸. آیه الله بهجت در ادامه چنین می‌فرماید: و ممکن است آنچه مبطل اعتکاف باشد، منع و نهی مستأجر باشد، نه مجرد عدم اذن و اجازه او.

۲. یعنی اینکه اعتکاف برای اکتساب نباشد مانند اینکه فرد اعتکاف استیجاری را بپذیرد.

۳. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، فی شروطه، الشرط السادس.

وسيلة النجاة بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳

هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳

هدایة العباد صافی گلپایگانی، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، زیادة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السادس ص ۱۵۲، العروة الوثقی، تعلیقه فاضل، سیستانی، خویی، مکارم، گلپایگانی، نوری همدانی،

ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع

۴ - هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السادس (على الاحوط نعم مع النهی و ایذاء من مخالفته فالاقوی البطلان، عروه الوثقی حاشیه شرط هفتم)

الاحکام الواضحة فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط الخامس، ص ۲۶۹

العروة الوثقی تعلیقه مکارم، فاضل، گلپایگانی، نوری همدانی، خویی، سیستانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس

تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه فی الاعتکاف، فی شروط الاعتکاف، الشرط السادس

وسيلة النجاة بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳، استفتائات، ج ۲، بهجت ص ۴۴۲، س ۳۱۳۶.

۵. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۴۵.

۶. ایذاء: اذیت و آزار رساندن.

۷. هدایة العباد، صافی گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السادس، ص ۳۳۷ و استفتائات پیرامون اعتکاف، س ۲۴، ص ۲۳.

اجازه شوهر

پرسش: آیا اذن شوهر در اعتکاف زن لازم است؟

الف: اعتکاف منافات با حق شوهر دارد:

پاسخ: در صورتی که اعتکاف زن بدون اجازه شوهرش موجب از بین رفتن حق شوهر^۱ باشد:

۱: بنابر احتیاط واجب لازم است. (حضرت امام، امام خامنه ای)

۲: اجازه شوهر لازم است. (آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، صافی گلپایگانی، گلپایگانی، بهجت، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی)

۳: زمانی که مکث زن در مسجد حرام باشد مثل موردی که زن بدون اجازه از منزل خارج شده باشد، اعتکاف باطل است و در صورتی که مکث زن در مسجد حرام نباشد ولی اعتکاف منافی با حق شوهر باشد، صحّت اعتکافش در صورتی که بدون اجازه شوهرش باشد، محل اشکال است. (آیت الله سیستانی)^۲

ب: اگر اعتکاف منافی با حق شوهر نباشد:

اجازه شوهر لازم نیست هر چند احتیاط مستحب اجازه گرفتن است. (آیات عظام حضرت امام، سیستانی، گلپایگانی، صافی گلپایگانی، فاضل نوری، خوئی)

بنابر احتیاط واجب اجازه شوهر لازم است. (آیات عظام مکارم، تبریزی، اراکی، بهجت)^۳

نکته ۱: شایان ذکر است که برخی از مراجع علی رغم اینکه در این مسأله (اعتکاف منافات با حق شوهر نداشته باشد) اجازه شوهر را برای صحت اعتکاف شرط نمی دانستند، ولی نسبت به صحت روزه اش (مستحب، قضا و ...) باید طبق نظر مرجعش عمل نماید؛ به عنوان مثال مراجعی که در روزه مستحب اذن شوهر را شرط می دانند بدون اذن روزه صحیح نیست و در فرضی که روزه صحیح نباشد اعتکاف هم باطل است.

نکته ۲: یکی از موارد عدم منافات با حق شوهر این است که خانم برای خروج از منزل شرعا مجاز باشد بنابراین اگر بدون اذن از خانه خارج شود و شرعا هم این خروج مجاز نباشد، در این صورت اعتکافش با حق شوهر منافات دارد که تفصیلش گذشت.

برگشت از اجازه اعتکاف

اگر زن از شوهرش برای اعتکاف اجازه بگیرد یا هرکسی که در اجازه گرفتن حکم زن را دارد،^۱ شوهر و مانند او تا زمانی که دو روز از اعتکاف نگذشته است، می تواند از اجازه اش برگردد؛ اما بعد از گذشت دو روز، دیگر نمی تواند از اذن خود برگردد، چون تمام کردن اعتکاف در این هنگام واجب می شود. (مراجع عظام تقلید)^۲

احکام اعتکاف

۱. حق شوهر بر زن در دو مورد است: ۱- حق استمتاع و استفاده جنسی در هر وقتی که شوهر درخواست نماید. ۲- حق اجازه گرفتن از شوهر برای خروج از منزل، لذا همسر دائمی باید برای خروج از منزل از شوهر اجازه بگیرد.

۲. منهاج الصالحین سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس، ص ۳۴۳ و العروة الوثقی، تعلیقه سیستانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحة، الشرط السابع، پاورقی ۱۵ ص ۴۸۲؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، معتکف شدن زنان؛

۳. تحریر الوسیلة، مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السادس و سیلة النجاة بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳، ص ۳۳۲

هدایة العباد، صافی ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السادس هدایة العباد گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السادس

الاحکام الواضحة، فاضل، الاعتکاف، الشرط الخامس، ص ۲۶۹ و العروة الوثقی، تعلیقه مکارم، فاضل، گلپایگانی، اراکی، نوری همدانی، خوئی، سیستانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع، زیدة الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السادس، ص ۱۵۲. منهاج الصالحین خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس.

منهاج الصالحین سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، الشرط الخامس، ص ۳۴۳ و العروة الوثقی، تعلیقه سیستانی، ج ۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحة، الشرط السابع، پاورقی ۱۵ ص ۴۸۲.

۳. غصب در اعتکاف

اگر جایی از مسجد که قبلاً کسی آن را برای خود گرفته بود، غصب کند، به اینکه آن فرد را از آنجا کنار بزند و خود جای آن بنشیند، بنابر اقوی اعتکافش باطل می‌شود.^(۱) و همچنین اگر بر روی فرش غصبی بنشیند. بلکه از نشستن بر زمین مسجدی که با خاک یا آجر غصبی فرش شده است، احتیاطاً اجتناب کند. و اگر اجتناب کردن متوقف بر خروج از مسجد است، احتیاطاً خارج شود. اما اگر با لباس غصبی باشد یا همراهش چیز غصبی باشد، ظاهراً اعتکاف باطل نیست (صاحب عروه).^(۲)

(۱) آیات عظام گلپایگانی و صافی:

اعتکافش بنابر احتیاط واجب باطل است.^(۳)

حضرت امام، آیات عظام سیستانی، فاضل:

اعتکاف باطل نیست.^(۴)

آیت‌الله مکارم:

بطالن اعتکاف به‌خاطر غصب مکانی از مسجد که معتکف دیگری آنجا را برای اعتکافش در نظر گرفته و وسایلش را در آنجا نهاده، مورد اشکال است. اما اگر بر روی سجاده غصبی معتکف شود، بدون شک اعتکافش باطل می‌شود.^(۵)

مسأله: اگر معتکف جای شخص دیگری را که در مسجد برای خودش گرفته است، غصب کند:

حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیات عظام فاضل لنکرانی، سیستانی، نوری همدانی:

اعتکافش باطل نمی‌شود هرچند گناه کرده است.

آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم شیرازی، گلپایگانی، صافی

بنابر احتیاط واجب اعتکافش باطل می‌شود.

آیات عظام اراکی، وحید خراسانی:

اعتکافش باطل می‌شود.

آیت‌الله بهجت:

در صورتی که مکان نشستن منحصر به همان مکان غصبی باشد، اعتکافش باطل است ولی اگر مکان نشستن منحصر به محل غصبی نباشد، اعتکافش صحیح است.^(۶)

مسأله: اگر معتکف عمداً بر روی فرش غصبی بنشیند:

حضرت امام، آیات عظام خوئی، تبریزی، فاضل لنکرانی، وحید خراسانی، سیستانی، نوری همدانی:

اعتکاف باطل نمی‌شود.

آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

بنابر احتیاط واجب، اعتکافش باطل می‌شود.

۱. مانند اجازه گرفتن اجیر خاص از مستأجر، اگر منافات با حق او به سبب قرارداد اجاره داشته باشد و مانند فرزند نسبت به والدین، اگر موجب اذیت آن‌ها باشد (وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۳۳۲، م ۱۱۹۳).

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۳، م ۲۹۶؛ اعتکاف عبادتی کامل؛ وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۳۳۲، م ۱۱۹۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۴.

۴. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۱۵.

۵. امام خمینی، تحریر الوسیلة، ج ۱، ص ۲۹۰. الاحکام الواضحة، ص ۲۷۰. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۸۷.

۶. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۲، م ۴۶. مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، سوال ۳۲.

۷. تحریر الوسیلة، ج ۱، خاتمة فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۱۱؛ وسیلة النجاة بهجت، خاتمة فی الاعتکاف، م ۱۲۰۵؛ الاحکام الواضحة، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، م ۱۱۰۸؛ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۵؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۴؛ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، م ۱۰۷۷؛ تعلیقه العروة الوثقی اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، شروط الاعتکاف، م ۳۲؛ امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مکان اعتکاف؛

آیت الله اراکی:

اعتكافش باطل می‌شود.

آیت الله بهجت:

در صورتی که مکان نشستن منحصر به همان فرش غصبی باشد^۱ اعتكافش باطل است ولی اگر مکان نشستن منحصر به همان فرش غصبی نباشد، اعتكافش صحیح است.^۱

آیت الله مکارم:

ایشان در کتاب اعتكاف عبادتی کامل فتوا به بطلان اعتكاف داده‌اند در حالی که در حاشیه عروه ذکر شده که اعتكاف باطل نمی‌شود.

فراموشی در غصب

هرگاه بر اثر فراموشی یا نا آگاهی از حکم شرعی^(۱) یا اکراه^(۲) یا اضطرار^(۳) چیزی غصبی معتكف شود، ضرری به اعتكافش نمی‌زند (مشهور).^۲

(۱) آیات عظام مکارم و گلپایگانی:

مشروط بر اینکه جاهل قاصر باشد.^۳

(۲) آیت الله گلپایگانی:

جواز تصرف در مال دیگران به اکراه و اضطرار ممنوع است بلی هنگام تراجم، رخصت در ارتکاب آن در موردی که اهمیتی از غصب بیشتر باشد مثل حفظ جان داده شده است.

۴. زمان واجب شدن اعتكاف

همان گونه که گذشت، اعتكاف یا واجب معین است یا واجب موسّع و غیر معین از نظر زمان انجام و یا مستحب.

اگر اعتكاف واجب معین باشد، مثل اینکه نذر کرده دهه آخر ماه مبارک رمضان امسال را معتكف شود، به مجرد شروع اعتكاف، بلکه قبل از شروع، انجام آن در زمان خودش واجب است و رجوع و عدول از آن جایز نیست. اما در واجب موسّع، مثل اینکه نذر کرده ده روز از ماه مبارک رمضان امسال را معتكف شود و همچنین در اعتكاف مستحبی قبل از تکمیل دو روز اول، حق رجوع و عدول دارد؛ اما پس از گذشت این زمان یا در روز سوم، اعتكاف واجب می‌گردد و رجوع جایز نیست. ولی احتیاط آن است که در این دو مورد، مخصوصاً در واجب موسّع، هنگامی که اعتكاف را شروع کرد، عدول نکند و آن را به اتمام برساند (مراجع عظام تقلید).^۴

۵. شرط خروج از اعتكاف و شرط منافی

معتكف می‌تواند به هنگام نیت اعتكاف، شرط کند که هر زمان خواست حتی در روز سوم، از اعتكاف خارج شود؛ اعم از اینکه خروج از اعتكاف را مشروط به حادث شدن امری کند یا نه؛^(۱) ولی نمی‌تواند شرط کند که منافیات اعتكاف، نظیر هم بستن با همسر و مانند آن را در حال اعتكاف انجام دهد، شایان ذکر است شرط مذکور باید به هنگام نیت اعتكاف ذکر گردد و آنچه شرط مقارن با نیت اعتكاف نباشد (چه قبل از آن و چه بعد از آن) اثر ندارد؛ بنابراین اگر شرط مذکور بعد از نیت اعتكاف ذکر شود، اعتباری ندارد، هر چند قبل از شروع روز سوم اعتكاف باشد. و هرگاه به هنگام نیت اعتكاف، شرط عدول کند، سپس آن را اسقاط کند، این اسقاط تأثیری ندارد؛ هر چند احتیاط آن است که آثار سقوط شرط را جاری کند، یعنی پس از تکمیل دو روز عدول نکند و روز سوم را نیز در اعتكاف بماند (صاحب عروه).^۵

(۱) حضرت امام، :

۱. همان

۲. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۴ م ۳۳

۳. حاشیه العروة الوثقی، ج ۲، ص ۹۰ م ۳۳، حاشیه مکارم.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۶ م ۳۹

۵. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۶ م ۴۰، امام خامنه ای، سایت، احکام اعتكاف شرط ترک اعتكاف، <http://www.leader.ir/fa/book/13>، آیا شخص معتكف میتواند در

ابتدای اعتكاف هنگام نیت کردن شرط کند اگر عذری برای او پیش آید حتی در روز سوم هم در از اعتكاف بر دارد؛ بلی میتواند.

شرط رجوع به طور مطلق حتی بدون حادثی، محلّ اشکال، بلکه منع است. بلی عذر، اعمّ است از عذر عادی مثل آمدن همسر یا عذر دیگر.^۱

آیات عظام مکارم و سیستانی:

و احتیاط آن است که شرط مذکور برای عذری هرچند عرفی باشد.^۲

آیت الله فاضل:

روز سوم واجب است؛ مگر وقتی که در هنگام نیت، شرط کند اگر عارضه رخ داد، از اعتکاف منصرف شود و آن عارضه در روز سوم حادث شود. در اینجا اگر خواست، می تواند از اعتکاف برگردد. و شرط اگر مقارن با نیت نباشد، اعتباری ندارد؛ چه قبل از نیت باشد، چه بعد از شروع در اعتکاف.^۳

آیت الله تبریزی:

در صورتی که اعتکاف واجب معین نباشد، در دو روز اول می تواند رجوع کند و همچنین اگر شرط رجوع در ابتدا کند، هروقت خواست، می تواند رجوع کند. در غیر این دو صورت نمی تواند.^۴

(مراجع عظام تقلید): انسان می تواند از آغاز هنگام نیت اعتکاف شرط کند که اگر مشکلی پیش آمد اعتکاف را رها کند بنابراین صورت در وقت پیشامد مانع رها کردن اعتکاف اشکال ندارد حتی در روز سوم. اما شرط بعد از شروع اعتکاف یا قبل از شروع آن صحیح نیست بلکه باید همزمان با نیت اعتکاف باشد.

پرسش: آیا معتکف در حین اعتکاف می تواند شرط کند بدون عارض شدن هیچ سببی بتواند اعتکاف را قطع

نماید؟

حضرت امام:

خیر نمی تواند.

آیات عظام تبریزی، صافی گلپایگانی، خوئی، گلپایگانی، اراکی، فاضل لنکرانی، بهجت، نوری همدانی:

بلی می تواند.

آیات عظام وحید خراسانی، سیستانی، مکارم شیرازی :

محل اشکال است.^۵

شرط عدول در نذر

همان گونه که شرط عدول به هنگام نیت اعتکاف جایز است، همچنین می توان به هنگام نذر اعتکاف، چنین شرطی را در صیغه نذر گنجاند؛^(۱) مثل اینکه بگوید: «لله علیّ أن أعتکف بشرط أن یکون لی الرجوع عند عروض کذا او مطلقاً.»^(۲) برای خدا بر

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۱.

۲. اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۴.

۳. الاحکام الواضحه، ص ۲۷۰.

۴. استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۴۱، سؤال ۶۶۳.

۵ - هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۷

هدایة العباد، صافی، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۶

وسيلة النجاة، بهجت، شرائط صحة الاعتکاف، م ۱۲۰۷

تحریر الوسیله، فی شروط الاعتکاف م ۱۳، صص ۲۸۱ و ۲۸۲

زبدة الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۴، ص ۱۵۳

تعلیقه العروة الوثقی، اراکی، مکارم، فاضل، نوری همدانی، کتاب الاعتکاف، شرائط الاعتکاف، م ۴۰

الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، م ۱۱۰۵ و ۱۱۰۶، صص ۲۶۹ و ۲۷۰

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، الخاتمة فی الاعتکاف، فصل دوم، م ۱۰۷۴

عهده من است که معتکف شوم به شرط آنکه به هنگام پیش آمد عذر یا به طور مطلق حق رجوع داشته باشم، در این صورت، حق عدول دارد؛^(۳) هر چند به هنگام نیت اعتکاف، آن را شرط نکرده باشد.

پس شرط کردن در هنگام نذر، در جواز عدول کفایت می‌کند.^(۴) ولکن احتیاط^(۵) این است که این شرط در هنگام شروع اعتکاف ذکر شود. و در این مورد، فرقی بین نذر ایام معین یا غیر معین و پشت بپهرم بودن یا نبودن نیست و در همه این موارد، اگر در نذر شرط کرده باشد عدول جایز است و اگر عدول کرده، دیگر قضا در فرض معین بودن و از سر گرفتن آن در صورت نامعین بودن لازم نیست. (صاحب عروه)^۱

(۱) آیت الله گلپایگانی:

شرط کردن عدول در نذر، محل تأمل است؛ بلکه منع است، بلی نذر اعتکاف مشروط صحیح است.

آیت الله سیستانی:

به اینکه منذور (اعتکاف) مشروط باشد.

آیت الله مکارم:

البته این شرط در صورتی صحیح است که معنایش نذر اعتکاف مشروط باشد؛ سپس به هنگام وفای به نذر، نیت کند آنچه را نذر کرده، هر چند به صورت اجمالی، به جا آورد؛ تا اینکه اشتراط عدول در حقیقت در نیت اعتکاف باشد. در غیر این صورت، دلیلی بر صحت آن وجود ندارد. ولکن احتیاط آن است که شرط را به هنگام نیت و شروع اعتکاف نیز ذکر کند.

(۲) آیت الله سیستانی:

شرط جواز عدول به طور مطلق و بدون پیش آمدن عذر محل اشکال است همچنان که گذشت.

(۳) آیت الله خویی:

این در صورتی است که اعتکافش به عنوان وفای به نذر باشد؛ و گر نه، عدول از اعتکاف در روز سوم جایز نیست. و در این فرض اگر مخالفت کرد و در روز سوم عدول کرد، گناه کرده است هر چند وفای به نذر شده است و بنابر احتیاط واجب، قضای آن هم بر وی لازم است.

(۴) آیت الله گلپایگانی:

بلکه کفایت نمی‌کند. پس اگر در اعتکاف شرط نکرده باشد، واجب است که سه روز اعتکاف را تمام کند؛ هر چند وجوب اتمام به واسطه نذر نیست.

آیت الله فاضل:

ظاهر عدم کفایت است و لازم است رجوع در ضمن اعتکاف شرط شده باشد.

(۵) حضرت امام، :

احتیاط مذکور ترک نشود.^۲

احکام اعتکاف

شرط حق عدول و فسخ اعتکاف دیگر

معتکف نمی‌تواند در یک اعتکاف شرط کند که حق عدول در اعتکاف دیگر غیر از اعتکافی که شرط در ضمن آن ذکر شده را داشته باشد، همان گونه که نمی‌تواند شرط کند که حق فسخ اعتکاف شخص دیگر، اعم از فرزند یا خدمتکار یا فرد بیگانه‌ای را داشته باشد (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۲، ص ۸۶، م ۴۱

۲. تعلیقه العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۴۱، اعتکاف عبادتی، کامل، ص ۸۷.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، اعتکاف، م ۴۲

تعليق در اعتكاف

تعليق در اعتكاف جايز نيست؛ بنابر اين اگر اعتكافش را معلق بر چيزي كند كه منافات با تحقق قصد اعتكاف داشته باشد، باطل است. اما اگر آن را معلق بر شرطي كند كه به هنگام نيت مي‌داند آن شرط حاصل خواهد شد، اشكال ندارد و اين در حقيقت تعليق در اعتكاف شمردن نمي‌شود (مراجع عظام تقليد).^۱

آيت‌الله مكارم:

تعليقي كه منافي با تحقق قصد اعتكاف باشد، مبطل است، نه مطلق تعليق.^۲

۱. العروة الوثقى، ج ۲، اعتكاف، م ۴۳

۲. حاشيه العروة الوثقى.

فصل چهارم: محرّمات اعتكاف

محرّمات اعتكاف عبارتند از:

۱. آمیزش با همسر

۲. استمناء

۳. بوییدن عطریّات و بوهای خوش

۴. خرید و فروش

۵. جدال و مجادله

تفصیل احکام هر مورد در ذیل مطرح می‌گردد.

نکته:

مواردی که در تفصیل ذیل حرمت آنها به فتوا ذکر شده است مراد در اعتكاف واجب معین، است و در اعتكاف غیر واجب معین، جماع به فتوا و سایر محرّمات به احتیاط واجب حرام است. (آیات عظام سیستانی و وحید)

مواردی که در تفصیل ذیل حرمت آنها به فتوا ذکر شده است مراد در اعتكاف واجب معین، است و در اعتكاف غیر واجب معین، به احتیاط واجب حرام است. (آیات عظام خوئی، تبریزی)^۱

۱. آمیزش

جماع و آمیزش با همسر (از جلو یا پشت) در حال اعتكاف جایز نیست هر چند موجب انزال و خروج منی نشود. (مراجع عظام تقلید)^۲

پرسش: حکم لمس و بوسیدن با شهوت برای معتكف چیست؟^۳

حرام است و باید از آن اجتناب نمود. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی) بنابر احتیاط واجب از آن اجتناب نمایند. (آیات عظام امام خامنه ای، سیستانی، مکارم شیرازی، خوئی، بهجت، صافی گلپایگانی، وحید خراسانی)

احتیاط مستحب است که از آن اجتناب نمایند. (آیت الله تبریزی)

پرسش: حکم نگاه کردن با شهوت به همسر در ایّام اعتكاف چیست؟

پاسخ: نگاه جایز است هر چند که احتیاط مستحب آن است که در ایّام اعتكاف از آن اجتناب شود. (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، مکارم، خوئی، فاضل، نوری، گلپایگانی، اراکی)^۴

۱. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۲۱۵۴، خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۸۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۸۰؛

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتكاف، مورد الاول. مقام معظم رهبری احکام اعتكاف سوال ۴۹، منهاج الصالحین، خاتمه فی الاعتكاف، مساله ۱۰۷۸ هدایه العباد، ج ۱ شروط اعتكاف، م ۱۴۱۷؛ وسیله النجات، احکام اعتكاف، م ۱۲۰۸؛ شبیری زنجانی، سایت معظم له، yon.ir/pHkH3؛ پیشین. مقام معظم رهبری احکام اعتكاف سوال ۴۹،

۳. تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی احکام الاعتكاف؛ امام خامنه ای، جزوه اختلاف فتاوی سال ۹۹.

هدایه العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتكاف، م ۱۴۱۸

هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتكاف، م ۱۴۱۷

وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتكاف، م ۱۲۰۸ و استفتائات، ج ۲، س ۳۱۵۱

الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتكاف، م ۱۱۰۹

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتكاف، م ۱۰۷۸

عروة الوثقی، اراکی، مکارم، فصل فی احکام الاعتكاف، احدها؛

استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، س ۵۰۲، ص ۱۶۶ نوری همدانی، استفتائات، ج ۲،

۴. عروة الوثقی، کتاب الاعتكاف، احکام اعتكاف، احدها؛

اعتكاف عبادتی کامل، ص ۸۹

۲. استمناء

معتکف بنا بر احتیاط واجب، باید از استمناء (هر چند به صورت حلال مانند استمناء به وسیله همسر) اجتناب نماید. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، مکارم، خوئی، فاضل، نوری، گلپایگانی، اراکی، صافی، بهجت، وحید، تبریزی).^۱

نکته: اگر معتکف عادت به این داشته باشد که اگر فکر بکند، جنب می‌شود و اگر در حال اعتکاف به فکری فرو رفت و بعد از حرکت منی، منی خارج نشد و جذب شد، در این صورت چنانچه احتمال خروج منی را بدهد، روزه‌اش باطل و اعتکافش نیز باطل می‌شود (آیت‌الله تبریزی).^۲

۳. بوییدن بوی خوش^۳

الف: حکم بوییدن بوی خوش با تلذذ^۴

حرام است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام صافی، مکارم، بهجت، سیستانی، فاضل، نوری، خوئی، تبریزی، وحید)

استشمام آنچه که بوی خوش آن چشم گیر است، حرام است؛ مانند مسک و عنبر و همچنین گیاهان خوشبو (آیت الله شبیری زنجانی)

احکام اعتکاف

۱. العروة الوثقی، ج ۴، احکام اعتکاف، الثانی، استمناء. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف: صافی، هدایه العباد، ج ۱، ۱۴۱۸؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ۱۲۰۸؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۷۸؛ شبیری زنجانی، سایت، yon.ir/pHkH3؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۱۰۷۸؛

۲. استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۴۰، س ۶۵۷.

۳. شایان ذکر است فتاوی آیات عظام سیستانی، خوئی، وحید، تبریزی نسبت به تفصیل بین واجب معین یا غیر معین درابتدای محرمات گذشت.

۴. تفاوتی بین گیاهان و غیر گیاهان در این مورد نیست.

ب: حکم بوییدن بوی خوش بدون تلذذ!

۱. گیاهان:

اشکال ندارد. (حضرت امام، آیات عظام خوئی، وحید، صافی، نوری، سیستانی، بهجت)

به احتیاط واجب حرام است. (آیت الله فاضل)

استنشام آنچه که بوی خوش آن چشم گیر است، حرام است، مانند مشک و عنبر و همچنین گیاهان خوشبو (آیت الله شبیری

زنجانی)

۲. غیر گیاهان

حرام است. (آیات عظام مکارم، سیستانی، نوری)

اشکالی ندارد. (حضرت امام، آیات عظام صافی، بهجت، خوئی)

به احتیاط واجب حرام است. (آیات عظام فاضل، تبریزی)

استنشام آنچه که بوی خوش آن چشم گیر است، حرام است؛ مانند مشک و عنبر (آیت الله شبیری زنجانی)^۲

بوئیدن فاقد حس شامه

بوئیدن بوی خوش برای کسی که حس شامه ندارد، (مانند فرد سرماخورده ای که به هیچ وجه بوها را احساس نمی کند.) چه حکمی دارد؟

اشکالی ندارد. (حضرت امام، امام خامنه ای؛ آیات عظام مکارم، خوئی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، نوری، وحید، بهجت، صافی، شبیری)^۳

استنشام بوی عطر در مساجد:

سوال: در مساجد معمولاً غیر معتکفین عطر می زنند و گریزی از آن نیست، وظیفه معتکف چیست؟

در مواردی که موجب استنشام بوی خوش نشود مانع ندارد و اگر بودن در آن مکان مستلزم بوئیدن بوی خوش است باید آنجا را ترک کند.

(امام خامنه ای)

استنشام بوی عطر آنان جایز نیست ولی احساس بوی عطر مانعی ندارد. (آیات عظام شبیری زنجانی، سیستانی)

استنشام عمدی نکند. (آیات عظام مکارم، وحید، صافی گلپایگانی)

بوئیدن عطر و مواد خوشبو عمداً بر معتکف حرام است و از هر چه هم سبب آن می شود اختیاراً، باید اجتناب کند. (آیت الله بهجت)

باید از رسیدن به بینی جلوگیری کند. (آیت الله فاضل لنکرانی)

اگر امکان دارد فاصله گرفته شود و استنشام نکند. (آیت الله نوری همدانی)^۴

۱. بدون تلذذ یعنی به انگیزه ای غیر از لذت بردن مانند اینکه عطری را برای امتحان یا دواء ببوید.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، الثالث، بوی خوش. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، صافی، هدایه العباد، ج ۱، ۱۴۱۹م؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ۱۲۰۸م؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۷۸م؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، yon.ir/pHkH3؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۱۰۷۸م؛ فاضل، احکام واضح، ج ۱، ۱۱۰۹م؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۷۶۴؛ مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۹۰؛

۳. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، الثالث، بوی خوش. صافی، هدایه العباد، ج ۱، ۱۴۱۹م؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ۱۲۰۸م؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۷۸م؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، yon.ir/pHkH3؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۱۰۷۸م؛ فاضل، احکام واضح، ج ۱، ۱۱۰۹م؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۷۶۴؛ مکارم، سایت، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف، بوی خوش، <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=21&lid=0&catid=44968&mid=256554>؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، yon.ir/pHkH3؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

۴. استفتانات خصوصی کتبی، اعتکاف عبادتی کامل، ص ۱۲۳، س ۷۵؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، ترک محل خوشبو؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۱۵۵؛ شبیری، سایت، کتابخانه، استفتانات، احکام اعتکاف، استنشام بوی عطر؛

استفاده از مواد شوینده یا خمیردندان معطر

سوال: آیا معتکف می‌تواند از مواد شوینده معطر و خوشبو از جمله صابون مایع یا جامد، شامپو، خمیر دندان (با قید خوشبو بودن) استفاده نماید؟

در مواردی که موجب استشمام بوی خوش نشود مانع ندارد. (آیت الله خامنه‌ای)
معتکف می‌تواند از مواد شوینده معطر و خوشبو از جمله صابون مایع یا جامد، شامپو، خمیر دندان خوشبو استفاده نماید. (آیت الله سیستانی)
در صورتی که عرفاً جزء عطریات محسوب نشود مانعی ندارد، ولی بهتر پرهیز از آن است. (آیت الله مکارم شیرازی)
می‌تواند ولی اگر بوی خوش آن چشم گیر باشد نباید استشمام کند. (آیت الله شبیری زنجانی)
احتیاط واجب است که ترک کند. (آیات عظام وحید، صافی گلپایگانی)
بوییدن عطر و مواد خوشبو عمداً بر معتکف حرام است و از هر چه هم واجب آن می‌شود اختیاراً باید اجتناب کند. (آیت الله بهجت)
اگر صدق بوی خوش و استعمال عطر کند حرام است و بنابر احتیاط واجب موجب بطلان اعتکاف می‌شود. (آیت الله فاضل لنکرانی)^۱

۴. خرید و فروش، تجارات دیگر^۲

الف: خرید و فروش:

در صورت عدم ضرورت، حرام است. (مراجع عظام تقلید)

ب: تجارات دیگر (مانند اجاره، صلح و...):

در صورت عدم ضرورت، بنابر احتیاط واجب بر معتکف حرام است. (مراجع عظام تقلید)^۳

احکام اعتکاف

۱. شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتائات، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف، yon.ir/pHkh3; ایت الله سیستانی، توضیح المسائل جامع، ۲۱۵۵؛ استفتائات خصوصی از دفاتر مراجع؛

مکارم، سایت، استفتائات، اعتکاف، محرمات اعتکاف، بوی خوش، <https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=21&lid=0&catid=44968&mid=256550>; امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، بوی خوش خمیر دندان؛

۲. شایان ذکر است فتاوی آیات عظام سیستانی، خویی، وحید، تبریزی نسبت به تفصیل بین واجب معین یا غیر معین درابتدای محرمات گذشت.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، محرمات الاعتکاف، الرابع؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مساله ۱۴۲۰؛ خویی، وحید خراسانی، تبریزی، منهج الصالحین، مساله ۱۰۷۸؛ بهجت وسیله النجاه، مساله ۱۲۰۸؛

امام خامنه‌ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، خرید و فروش؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتائات، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف، yon.ir/pHkh3؛

اشتغال به کارهای مباح دنیوی چه حکمی دارد؟

اشتغال به کارهای مباح دنیوی، مثل خیاطی و بافندگی و مانند آن، اشکالی ندارد؛ هرچند ترک آن جز در موارد اضطرار، مطابق با احتیاط است. (مراجع عظام تقلید غیر از آیت الله مکارم)^۱

پرداختن به امور دنیوی و مطالعات برای معتکف جایز است؛ ولی اشتغال به این امور در تمام وقت اعتکاف مشکل است و شاید با مفهوم اعتکاف از منظر اهل شرع منافات داشته باشد. (آیت الله مکارم)^۲

اضطرار به خرید و فروش

اگر معتکف برای تهیه مواد خوراکی ناچار از خرید و فروش باشد، چه حکمی دارد؟

هرگاه برای تهیه مواد خوراکی ناچار از خرید و فروش شود و شخص غیر معتکفی که این کار را انجام دهد (وکیل کردن)، پیدا نکند و تهیه اجناس مذکور بدون خرید و فروش مثل هدیه یا قرض گرفتن امکان نداشته باشد، در این صورت خرید و فروش مانعی ندارد. (مراجع عظام تقلید)^۳

هیأت برگزاری اعتکاف که متشکل از تعدادی از معتکفین است، وظیفه خدمت به معتکفین و فراهم کردن نیازمندی‌های آنها را بر عهده دارد لذا باید نیازمندی‌های معتکفین مثل افطاری و سحری را خریداری کند، آیا این مسئله به اعتکاف آنها ضرر نمی‌رساند؟

خارج شدن از مسجد برای خرید چیزهای ضروری مثل غذا و غیره اگر در ضمن آن نیازمندی‌های خود را نیز تهیه می‌کنند، اشکال ندارد؛ البته با رعایت قیودی که در استفتای «خرید و فروش توسط معتکف» خواهد آمد. (امام خامنه ای)^۴

حکم خرید و فروش غیر حضوری مانند تلفن همراه

در غیر موارد ضروری جایز نیست. (امام خامنه ای)

جایز نیست. (آیات عظام سیستانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی)

اشکال دارد. (آیات عظام وحید خراسانی، صافی گلپایگانی)

چنانچه ضرورت نداشته باشد، جائز نیست. (آیت الله نوری همدانی)

بیع و شراء مطلقاً بر معتکف حرام است. (آیت الله بهجت)^۵

وکیل کردن غیر برای خرید^۶

آیا جایز است که معتکف کسی را برای خرید چه ضروری و چه غیر ضروری وکیل نماید؟

اگر برای خرید نیازمندی‌های هنگام اعتکاف باشد اشکال ندارد و اما در غیر آن موارد اگر وکیل کردن در هنگام اعتکاف باشد اشکال دارد. (امام خامنه ای)

وکیل قرار دادن غیر معتکف برای بیع و شراء جایز است. (آیات عظام سیستانی، مکارم، شبیری زنجانی)

۱. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، محرمات الاعتکاف، الرابع؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مساله ۱۴۲۰؛ خوئی، وحید خراسانی، تبریزی، منهاج الصالحین، مساله ۱۰۷۸؛ بهجت وسیله النجاه، مساله ۱۲۰۸؛ مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۵۷ و ۴۹؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف، yon.ir/pHkH3؛

۲. اعتکاف عبادتی کامل، احکام محرمات اعتکاف، ص ۹۲، س ۷۷؛

۳. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، محرمات الاعتکاف، الرابع؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مساله ۱۴۲۰؛ خوئی، وحید خراسانی، تبریزی، منهاج الصالحین، مساله ۱۰۷۸؛ بهجت وسیله النجاه، مساله ۱۲۰۸؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، خرید و فروش؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف، yon.ir/pHkH3؛

۴. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، خروج معتکف از مسجد، خروج برای خرید؛

۵. استفتانات خصوصی کتبی

۶. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، وکیل کردن غیر برای خرید؛ شبیری، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛ سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ، اعتکاف، س ۱۸؛ مکارم، سایت، yon.ir/sDYVv؛

باطل نبودن معامله در هنگام اعتکاف

اگر در حال اعتکاف، خرید و فروش انجام دهد، معامله باطل نیست هر چند اعتکاف باطل باشد.^۱ (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، خوئی، وحید، تبریزی، فاضل، مکارم، نوری).^۲

اجرای عقود و ایقاعات

آیا اجرای عقود و ایقاعات (غیر از معاملات) در هنگام اعتکاف جایز است؟
مانعی ندارد. (امام خامنه ای)^۳

۵. جدال (ممارات و مجادله کردن)^۴

جدال بر سر مسائل دنیوی یا دینی به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت، حرام است؛ اما به نیت روشن شدن حقیقت و برطرف کردن خطا و اشتباه طرف مقابل، نه تنها اشکالی ندارد، بلکه از بهترین عبادات است. بنابراین ملاک قصد و نیت معتکف است؛ زیرا که هر کس در گروه نیات خویش است. (مراجع عظام تقلید)^۵

احکام اعتکاف

۱. اختلاف فتاوی در بطلان اعتکاف سابقاً بیان شد.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۵۸ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۴۶، م ۱۰۸۳؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۱۲، م ۱۰۸۱. مرحوم تبریزی تصریح ندارند.

۳. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، اجرای عقود و ایقاعات؛

۴. شایان ذکر است فتاوی آیات عظام سیستانی، خوئی، وحید، تبریزی نسبت به تفصیل بین واجب معین یا غیر معین درابتدای محرمات گذشت.

۵. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، مورد الخامس؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۱؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱،

م ۱۲۰۸؛ شبیری، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، الخاتمه فی الاعتکاف، م ۱۰۷۸؛

فصل پنجم: احکام محرمات اعتکاف

عدم لزوم اجتناب از آنچه بر محرم حرام است

بر فرد معتکف اجتناب از آنچه بر فرد محرم حرام است، واجب نیست لذا پوشیدن لباس دوخته، کندن مو، خوردن صید، نگاه در آینه، شانه زدن، خواندن عقد ازدواج و . . . برای معتکف جائز است. (مراجع عظام تقلید)^۱

عدم فرق در محرمات بین روز و شب

تفاوتی در محرمات بر معتکف، بین شب و روز نیست. البته چیزهایی که انجام آن بر معتکف حرام است، به خاطر آنکه روزه را باطل می‌کند، مانند خوردن و آشامیدن و سر زیر آب کردن، فقط در روز حرام است (حضرت امام، آیات عظام خوئی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری، صافی، تبریزی، وحید، بهجت)^۲.

ارتکاب عمدی محرمات اعتکاف

نکته ۱:

هر کدام از شرایط صحت اعتکاف از بین برود، با توجه به توضیحاتی که گذشت باعث بطلان اعتکاف می‌شود؛ مانند ماندن در مسجد، یا روزه گرفتن.

نکته ۲:

مواردی که در تفصیل ذیل بطلان آنها به فتوا ذکر شده است مراد در اعتکاف واجب معین، است و در اعتکاف غیر واجب معین، جماع به فتوا و سایر محرمات به احتیاط واجب باطل است. (آیات عظام سیستانی، وحید)
مواردی که در تفصیل ذیل بطلان آنها به فتوا ذکر شده است مراد در اعتکاف واجب معین، است و در اعتکاف غیر واجب معین، به احتیاط واجب باطل است. (آیت الله خوئی)^۳

الف: مبطلات روزه:

در صورتی که روزه باطل شود، اعتکاف هم باطل می‌شود. (مراجع عظام تقلید)^۴

ب: آمیزش:

آمیزش مبطل اعتکاف است در صورتی که عمدی باشد. (مراجع عظام تقلید به غیر از شبیری زنجانی)

آمیزش در روز به فتوا و در شب به احتیاط واجب مبطل اعتکاف است. (آیت الله شبیری زنجانی)^۵

۱. منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۹. هدایه العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۲، هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۱، امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸، استفتانات، بهجت، ج ۲، س ۳۱۶۸ ص ۴۵۰، تعلیقه العروة الوثقی اراکی، خوبی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری همدانی ج ۲، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف، استفتانات جدید، مکارم، ج ۲، س ۴۹۷ ص ۱۶۵، شبیری، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف، مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۵۶.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، محرمات الاعتکاف، م ۱؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ۱۴۲۲؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ۱۲۰۹؛ خوئی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، الخاتمه فی الاعتکاف، م ۱۰۸۰؛

۳. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۲۱۵۴، خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۸۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۸۰؛

۴. العروة الوثقی، ج ۲، احکام اعتکاف، محرمات الاعتکاف، م ۳؛ هدایه العباد، ج ۱، ۱۴۲۳؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، ۱۲۱۰؛ خوئی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، الخاتمه فی الاعتکاف، م ۱۰۶۹، مورد دوم؛

۵. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۲، وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۰، هدایه العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۴، هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۳، الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۱، ص ۲۷۱، تعلیقه العروة الوثقی، مکارم، خوبی، اراکی، نوری همدانی، ج ۲، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۳، منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۰؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

ج: لمس و تقبیل به شهوت:

در صورت عمدی باطل است. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی)
در صورت عمد بنا بر احتیاط واجب باطل است. (آیات عظام خوئی، بهجت، صافی گلپایگانی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، سیستانی)
اعتکاف باطل نمی شود. (آیات عظام شبیری زنجانی، تبریزی)^۱

د: استمناء:

در صورت عمدی بنا بر احتیاط واجب باطل است. (مراجع عظام تقلید غیر از آیات عظام تبریزی و شبیری زنجانی)
باطل نمی شود. (آیات عظام تبریزی و شبیری زنجانی)^۲
نکته ۱: با توجه به اینکه مراجع عظام تقلید در حرمت استمناء در احتیاط واجب دارند، بدیهی است که نسبت به بطلان اعتکاف هم، به احتیاط واجب باطل می شود، هر چند تصریح به این مطلب در این جا ننشده است.
نکته ۲: البته لازم به ذکر است طبق نظر همه مراجع عظام تقلید اگر استمناء در بین روز باشد مبطل روزه محسوب شده و از این جهت اعتکاف باطل می شود.

ه: بوی خوش:

استشمام بوی خوش با تلذذ:

در صورت ارتکاب عمدی به احتیاط واجب باطل است. (حضرت امام، آیات عظام فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی)
در صورت ارتکاب عمدی باطل است. (آیات عظام مکارم، گلپایگانی، خوئی، سیستانی، وحید، نوری)
باطل نمی شود. (آیات عظام تبریزی و شبیری)
استشمام بوی خوش بدون تلذذ:

۱. گیاهان:

باطل نیست. (حضرت امام، آیات عظام خوئی، وحید، صافی، نوری، سیستانی، بهجت، شبیری زنجانی، تبریزی)
در صورت ارتکاب عمدی به احتیاط واجب باطل است. (آیت الله فاضل)

۲. غیر گیاهان

در صورت ارتکاب عمدی اعتکاف باطل است. (آیات عظام مکارم، سیستانی، نوری)
باطل نیست. (حضرت امام، آیات عظام صافی، بهجت، خوئی، شبیری زنجانی، تبریزی)
در صورت ارتکاب عمدی به احتیاط واجب باطل است. (آیت الله فاضل)^۳

احکام اعتکاف

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه اعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، م ۲؛

هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۳؛

وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۰؛

الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۱؛

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۰؛

عروة الوثقی، فصل فی احکام الاعتکاف، احدها م ۳؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتائات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه اعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۲؛ هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷ و ۱۴۱۸ و ۱۴۱۹ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳؛ وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و ۱۲۱۰؛

الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۱؛

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ و م ۱۰۸۰؛

شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتائات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

عروة الوثقی، فصل فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۳؛

۳. تحریر الوسیله، ج ۱، خاتمه اعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۲؛ هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷ و ۱۴۱۸ و ۱۴۱۹ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳؛ وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و ۱۲۱۰؛

در صورتی که عطر یا گلاب را برای لذت بردن بو کند، بنا بر احتیاط واجب اگر اعتکاف واجب معین باشد باید اعتکاف را به پایان ببرد و قضای آن را به جا آورد؛ و در واجب غیرمعین، اگر در دو روز اول باشد باید اعتکاف را از سر بگیرد و اگر روز سوم باشد اعتکاف را اتمام و سپس از سر بگیرد و در اعتکاف مستحب قبل از اتمام روز دوم چیزی بر عهده او نیست و اگر روز سوم باشد دوباره اعتکاف را از سر بگیرد و در آنچه ذکر شد بنا بر احتیاط واجب فرقی بین عمد و سهو وجود ندارد. (امام خامنه ای)^۱

و: تجارت و خرید و فروش:

۱. تجارت (سایر انواع داد و ستد غیر از خرید و فروش)

در صورت ارتکاب عمدی به احتیاط واجب اعتکاف باطل است. (مراجع عظام تقلید غیر از آیات عظام تبریزی و شبیری)

باطل نیست. (آیات عظام تبریزی و شبیری)^۲

نکته: با توجه به اینکه مراجع عظام تقلید در حرمت مطلق تجارت بجز خرید و فروش در اعتکاف احتیاط واجب دارند، بدیهی است که نسبت به بطلان اعتکاف هم، به احتیاط واجب باطل می شود، هر چند تصریح به این مطلب در برخی فتاوا نشده است.

۲. خرید و فروش:

در صورت ارتکاب عمدی به احتیاط واجب باطل است. (حضرت امام، آیات عظام فاضل، بهجت، صافی، گلپایگانی)

در صورت ارتکاب عمدی باطل است. (آیات عظام مکارم، خوئی، سیستانی، وحید، نوری)

باطل نمی شود. (آیات عظام تبریزی و شبیری)^۳

ز: جدال:

در صورت ارتکاب عمدی به احتیاط واجب باطل است. (حضرت امام، آیات عظام فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی)

در صورت ارتکاب عمدی باطل است. (آیات عظام مکارم، خوئی، سیستانی، وحید، نوری)

باطل نمی شود. (آیات عظام تبریزی و شبیری زنجانی)^۴

الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ و م ۱۱۱۱؛

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ و م ۱۰۸۰؛

شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

عروة الوثقی، فصل فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۳؛

۱. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، استفاده از عطر و گلاب؛

۲. تحریر الوسیلة، ج ۱، خاتمه اعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۲؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷ و ۱۴۱۸ و ۱۴۱۹ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و ۱۲۱۰؛

الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ و م ۱۱۱۱؛

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ و م ۱۰۸۰؛

شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

عروة الوثقی، فصل فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۳؛

۳. تحریر الوسیلة، ج ۱، خاتمه اعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۲؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷ و ۱۴۱۸ و ۱۴۱۹ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و ۱۲۱۰؛

الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ و م ۱۱۱۱؛

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ و م ۱۰۸۰؛

شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

عروة الوثقی، فصل فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۳؛

۴. تحریر الوسیلة، ج ۱، خاتمه اعتکاف، القول فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۲؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷ و ۱۴۱۸ و ۱۴۱۹ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و ۱۲۱۰؛

الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ و م ۱۱۱۱؛

منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ و م ۱۰۸۰؛

شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

انجام سهوی محرمات

الف: جماع:

آمیزش سهوی اگر در اعتکاف واجب باشد، واجب معین: اعتکاف را بنابر احتیاط واجب تمام کند و بعداً قضاء کند؛ واجب غیر معین: بنابر احتیاط واجب اعتکاف را از سر بگیرد؛ و در اعتکاف مستحب (منظور بعد از اتمام دو روز کامل می باشد) باشد، بنابر احتیاط واجب اعتکاف را تمام نماید. (آیات عظام فاضل، مکارم، خوئی، وحید، نوری، تبریزی).

باطل است، در واجب غیر معین استیناف و در غیر معین قضاء حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، صافی) مبطل نیست. (آیات عظام سیستانی، بهجت)^۱

ب: سایر محرمات غیر از جماع:

باطل نمی شود. (آیات عظام سیستانی، بهجت، فاضل، شبیری زنجانی، نوری، تبریزی)

به احتیاط واجب باطل می شود. (حضرت امام، آیات عظام مکارم، صافی، خوئی، وحید، گلپایگانی)^۲

قضای اعتکاف^۳

اگر شخص معتکف اعتکافش را به وسیله ارتکاب یکی از مفسدات باطل کند؛ واجب معین:

اگر اعتکاف واجب معین باشد، باید اعتکاف را قضاء کند (حضرت امام، آیات عظام فاضل، نوری، مکارم، صافی، بهجت، گلپایگانی)

اگر اعتکاف واجب معین باشد بنابر احتیاط واجب باید اعتکاف را قضاء کند (آیات عظام خوئی، تبریزی، سیستانی، وحید خراسانی)

واجب غیر معین:

در اعتکاف واجب غیر معین، واجب است که اعتکاف را دوباره از سر گیرد. (مراجع عظام تقلید)

اعتکاف مستحب:

در اعتکاف مستحب بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند باید اعتکاف را قضاء کند و قبل از اتمام دو روز تکلیفی ندارد. (حضرت امام، آیات عظام مکارم، نوری، فاضل، صافی، بهجت)

در اعتکاف مستحب بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند بنابر احتیاط وجوبی اعتکاف را قضاء کند و قبل از اتمام دو روز تکلیفی ندارد. (آیات عظام خوئی، سیستانی، وحید)

نکته: اگر در موقع نیت اعتکاف، شرط رجوع کرده باشد، اگر یکی از محرمات را انجام دهد، قضاء و از سر گرفتن، هیچ کدام لازم نیست (مراجع عظام تقلید).^۵

احکام اعتکاف

عروة الوثقی، فصل فی احکام الاعتکاف، محرمات اعتکاف و م ۳؛

۱. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۴؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، اعتکاف، م ۱۴۲۳؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۸۱؛ فاضل، احکام واضحہ، ج ۱، م ۱۱۱۱؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۲۱۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۸۱؛ شایان ذکر است که حضرت امام و آیت الله گلپایگانی در حاشیه عروه نسبت به جماع سهوی احتیاط واجب دارند ولی حضرت امام در تحریر و آیت الله گلپایگانی در هدایه العباد فتوا دارند.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۴؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، اعتکاف، م ۱۴۲۳؛ خوئی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۱۰۸۱؛ فاضل، احکام واضحہ، ج ۱، م ۱۱۱۱؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۲۱۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۸۱؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتانات، اعتکاف، محرمات اعتکاف؛

۳. العروة الوثقی، احکام اعتکاف، محرمات اعتکاف، م ۵؛ روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۲؛ خویی و حید، منهاج الصالحین، احکام اعتکاف، م ۱۰۸۲، صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۲۴؛ بهجت، وسیله النجاه، موارد بطلان اعتکاف، م ۱۲۱۰؛

۴ - شایان ذکر است در اموری که به نظر مرجع، بنابر احتیاط مفسد اعتکاف است، اگر اعتکاف واجب معین باشد احتیاط وجوبی در اتمام اعتکاف و سپس قضاء آن است و اگر اعتکاف واجب غیر معین باشد، بنابر احتیاط واجب آن را از سر گیرد و اگر اعتکاف مستحب و بعد از اتمام روز دوم باشد، بنابر احتیاط اعتکاف را قضاء نماید.

۵. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۵؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۱۴۲۵؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱، م ۱۲۱۰؛ وحید و خوئی، منهاج الصالحین، احکام اعتکاف، بعد از م ۱۰۷۳؛

حکم ترک اعتکاف در روز سوم (در اعتکاف مستحبی) به علت حائض شدن یا مریض شدن حائض شدن:

قضا ندارد. (امام خامنه ای، آیت الله مکارم)^۱

به احتیاط واجب قضا دارد مگر آنکه در ابتدای اعتکاف شرط رجوع کرده باشد. (آیت الله سیستانی)^۲

واجب است، اعتکاف را (سه روز) قضا کند. (آیت الله وحید)

مریض شدن:

اگر مریضی به نحوی باشد که روزه گرفتن و اعتکاف مشقت داشته باشد، ترک اعتکاف مانعی ندارد و نیازی به اعاده نمی‌باشد. (امام خامنه ای)^۳

باید اعتکاف را قضا کند (آیت الله مکارم)^۴

بنا بر احتیاط اعتکاف را قضا کند. (آیت الله وحید)^۵

اگر زن در روزهای عادت قرص بخورد تا از حالت عادت خارج شود میتواند روزه بگیرد؟

اشکال ندارد.^۶

افطار اجباری روزه

اگر معتکف مبتلا به مرضی شود که مجبور به افطار روزه است چه باید بکند و حکم اعتکاف او چیست؟

اعتکاف بدون روزه صحیح نیست لذا با افطار روزه، اعتکاف باطل می‌شود. (امام خامنه ای)^۷

عدم فوریت قضای اعتکاف

قضای اعتکاف، واجب فوری نیست؛^۸ هرچند انجام آن در اولین فرصت مطابق احتیاط است (مراجع عظام تقلید).^۹

قضای اعتکاف میت

هرگاه معتکف در اثنای اعتکافی که به سبب نذر یا مانند آن واجب شده، از دنیا برود، قضای آن بر ولی میت (پسر بزرگتر) واجب نیست،

هرچند احتیاط مستحب قضاء اعتکاف متوفی است. (حضرت امام، آیات عظام سیستانی، مکارم، فاضل، نوری، خوئی)^{۱۱}

بلی، اگر منذور روزه باشد یعنی متوفی روزه در حال اعتکاف را نذر کرده باشد و موضوع نذر، روزه باشد، قضای آن بر ولی واجب است^(۱۲) چون

آنچه واجب است، روزه است و اعتکاف از باب مقدمه واجب می‌گردد. اما اگر اعتکاف را نذر کند، روزه در آن واجب نیست؛ بلکه شرط

صحّت آن است و آنچه بر ولی واجب است، قضای نماز و روزه میت است، نه تمام عباداتی که از او فوت شده است (صاحب عروه).^{۱۳}

۱. مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، شرایط اعتکاف، س ۶۵؛ امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، حکام مخصوص بانوان در اعتکاف، حائض شدن پس از اتمام روز دوم؛

۲. استفتاء خصوصی کتبی. سیستانی، توضیح المسائل جامع، م ۲۱۶۰؛

۳. امام خامنه ای، استفتاء خصوصی (ادمین)، شماره استفتاء: ۵۳۹۱۱۰، تاریخ استفتاء: ۱۳۹۴/۰۲/۲۳؛

۴. مکارم، استفتائات جدید، ج ۲، س ۴۸۷؛

۵. استفتای هیأت علمی اداره پاسخ‌گویی، به شماره ۳۷۲۵۶. همان، به شماره ۱۳۱۹۹۷.

۶. مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۶۶، مجمع المسائل ج ۱ ص ۲۸۴، صافی جامع الاحکام ج ۱ ص ۱۴۳، فاضل جامع المسائل ج ۱ ص ۱۵۰، بهجت توضیح المسائل مسائل متفرقه مساله ۷،

۷. امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، افطار اجباری روزه؛

۸. تذکر: ولی نباید قضاء آن را به حدی تأخیر اندازد که سهل انگاری در اداء واجب حساب شود.

۹. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۸۹، م ۶، مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۶۸، صافی، هدایه العباد، ج ۱، م ۴۲۴؛ وحید و خوئی، منهاج الصالحین، احکام اعتکاف، م ۱۰۸۲؛ بهجت، وسیله النجاه، ج ۱،

م ۱۲۱۰؛ شبیری زنجانی، سایت، کتابخانه، استفتائات، احکام اعتکاف؛

۱۰. مثل قسم یا عهد یا سپری شدن دو روز اول اعتکاف

۱۱. العروة الوثقی تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خوئی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۷

۱۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۷

(۱) حضرت امام:

قضای روزه منذور بر ولی واجب است.

آیت الله خویی:

آنچه بر ولی واجب است قضای روزه منذور می باشد و قضای اعتکاف احتیاط مستحب می باشد و نظیر این مسأله در عروه ج ۱ فصل احکام روزه قضا م ۲۶ ذکر شده است و مرحوم صاحب عروه قائل به احتیاط شده اند و شایسته بود ایشان در این مقام نیز مسأله را بنابر احتیاط واجب ذکر می کردند.

آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی:

در این فراز بر متن مرحوم صاحب عروه تعلیقه ندارند لکن در عروه ج ۱ فصل احکام روزه قضا م ۲۶ قائل به احتیاط شده اند.

آیت الله مکارم:

قضای روزه منذور بنابر احتیاط لازم است.

آیت الله سیستانی:

قضای روزه منذور بر ولی واجب نیست.

سوال: اگر معتکف در بین اعتکاف واجب یا مثل آن بمیرد، آیا قضای آن بر ولی او واجب است؟

ظاهر وجوب قضای روزه است، اگر به غیر اعتکاف واجب شده است و هم چنین وجوب قضای روزه و اعتکاف است اگر روزه در حال اعتکاف را نذر کرده بود تمکن از قضا داشته و انجام نداده تا مرده است. اما اگر روزه برای اعتکاف واجب شده، پس وجوب قضای آن بر ولی محل اشکال است (آیت الله بهجت).^۱

کفاره اعتکاف

الف: جماع

اگر اعتکاف واجب را به جماع باطل کند، کفاره دارد. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام سیستانی، خویی، نوری، مکارم، فاضل، وحید، صافی، بهجت)

اگر اعتکاف مستحب را قبل از اتمام روز دوم به جماع باطل کند، در صورتی که معتکف از اعتکاف دست بردارد سپس جماع کند، کفاره ندارد و در غیر این صورت به احتیاط واجب کفاره دارد. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله فاضل)

اگر اعتکاف مستحب را قبل از اتمام روز دوم به جماع باطل کند، به احتیاط واجب کفاره دارد. (آیات عظام مکارم، سیستانی، گلپایگانی، خویی)

اگر اعتکاف مستحب را قبل از اتمام روز دوم به جماع باطل کند، کفاره واجب نیست. (آیات الله نوری)^۲

احکام اعتکاف

ب: سایر محرمات غیر از جماع

کفاره ندارد (حضرت امام، امام خامنه ای، آیات عظام فاضل، خویی، سیستانی، مکارم، نوری، گلپایگانی، صافی، بهجت، وحید)^۳

۱. استفتانات، ج ۲، س ۳۱۷۶، ص ۴۵۲

۲. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۳، مقام معظم رهبری احکام اعتکاف سوال ۶۲، هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۶ هدایه العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۷، منهاج خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۴، وسیله النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۱، ص ۳۳۷، استفتانات، بهجت، ج ۲، س ۳۱۷۱، ص ۴۵۱، الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۴، ص ۲۷۱، زبدة الاحکام، اراکی، احکام الاعتکاف، م ۲، ص ۱۵۴

۳. استفتانات جدید، مکارم، ج ۲، س ۵۱۰، ص ۱۶۸، تعلیقه العروة الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۹، نوری، سایت، استفتانات اعتکاف، مسائل متفرقه؛

۳. تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۳، امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، کفاره محرمات اعتکاف؛ هدایه العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۶ هدایه العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۷، منهاج خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۴، آیت الله وحید اقتباس از م ۱۰۸۴ منهاج؛ وسیله النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۱، ص ۳۳۷، استفتانات، بهجت، ج ۲، س ۳۱۷۱، ص ۴۵۱، الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۴، ص ۲۷۱، زبدة الاحکام، اراکی، احکام الاعتکاف، م ۲، ص ۱۵۴

کفاره بطلان اعتکاف:

کفاره بطلان اعتکاف، کفاره ماه مبارک رمضان است که فرد مخیر است شصت روز را روزه بگیرد یا شصت فقیر را طعام دهد، هرچند احتیاط استحبابی مراعات کفاره مرتبه است، یعنی شصت روز روزه بگیرد و اگر نتوانست شصت فقیر را طعام دهد. (مراجع عظام تقلید).^۱

تعدد کفاره

اگر اعتکاف واجب باشد و در ماه رمضان هم باشد و اعتکاف خود را بین روز با آمیزش جنسی باطل کند، باید دو کفاره بدهد: یکی برای اعتکاف و دیگری برای افطار روزه ماه رمضان در روز. و همچنین اگر در قضای ماه رمضان بعد از زوال با آمیزش روزه خویش را باطل کند، دو کفاره دارد: یکی برای اعتکاف و دیگری برای باطل کردن روزه قضای ماه رمضان.^۲

استفتائات جدید، مکارم، ج ۲، س ۵۱۰، ص ۱۶۸، تعلیقه العروة الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۹؛ نوری، سایت، استفتائات اعتکاف، مسائل متفرقه؛
۱. تحریر الوسيلة، مرحوم امام، ج ۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۳، امام خامنه ای، سایت، احکام اعتکاف، مبطلات و محرمات اعتکاف، کفاره محرمات اعتکاف؛ هدایة العباد، صافی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۶ هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۷، منهاج خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۴، آیت الله وحید اقتباس از م ۱۰۸۴ منهاج؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۱، ص ۳۳۷، استفتائات، بهجت، ج ۲، س ۳۱۷، ص ۴۵۱، الاحکام الواضحة، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۴، ص ۲۷۱، زیادة الاحکام، اراکی، احکام الاعتکاف، م ۲، ص ۱۵۴

استفتائات جدید، مکارم، ج ۲، س ۵۱۰، ص ۱۶۸، تعلیقه العروة الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۹؛ نوری، سایت، استفتائات اعتکاف، مسائل متفرقه؛
۲. منهاج خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج ۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۴؛ وسیلة النجاة، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۲، تعلیقه العروة الوثقی، فی احکام الاعتکاف، م ۱۰؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۴۲۷؛

کتابنامه

۱. بهجت، محمدتقی، استفتائات، ج ۲.
۲. بهجت، محمدتقی، وسیله النجاة.
۳. تبریزی، جواد، استفتائات جدید، ج ۱ و ۲.
۴. خامنه‌ای، سیدعلی، مجموعه استفتائات امام خامنه‌ای آیت‌الله خامنه‌ای در سایت ایشان: www.leader.ir
۵. خامنه‌ای، سیدعلی، احکام اعتکاف
۶. خمینی، روح‌الله، تحریر الوسیله، ج ۱، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۷. خویی، سیدابوالقاسم، منهاج الصالحین، به حاشیه وحید خراسانی، ج ۲.
۸. سیستانی، سیدعلی، تعلیقه علی العروة الوثقی، ج ۲.
۹. سیستانی، سیدعلی، منهاج الصالحین، ج ۱.
۱۰. صافی، لطف‌الله، پاسخ به سیصد سؤال، ج ۱ و ۲، موجود در سایت آیت‌الله صافی.
۱۱. صافی گلپایگانی، جامع الاحکام.
۱۲. صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱.
۱۳. علیان‌نژاد، ابوالقاسم، اعتکاف عبادتی کامل مطابق با فتاوی آیت‌الله مکارم.
۱۴. فاضل لنکرانی، محمد، الاحکام الواضحه.
۱۵. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، ج ۱ و ۲.
۱۶. گلپایگانی، سیدمحمد رضا، هدایه العباد، ج ۱
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، ج ۲.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، تعلیقه علی العروة.
۱۹. نوری همدانی، هزارویک نکته فقهی، استفتائات.
۲۰. یزدی، سیدمحمد کاظم، العروة الوثقی، ج ۲، اسماعیلیان.